Чебоксарская
Ц. Б. им. Горького

Пётём тĕнчери пролетарисем, пĕрлешĕр!

1938
МАРТ
5
ШАМАТКУН
52 (4865)-мĕш №

Чăваш Коммунĕ

21-мĕш çул тухать ● ПСК(б)П Чăваш Обкомĕпе Тĕпĕçтăвкомĕн хаçачĕ ● Пĕр №-рĕ 10 пус

РЕДАКЦИПЕ КАНТУР АДРЕСĔ:
Город Чебоксары,
ул. Володарского, 5, Дом Печати

ТЕЛЕФОНСЕМ: Редактăран 0—67
Ред. заместителĕн 0—88
Редакци секретарĕн 4—40
Дежурнăйăн 6—23

Чăваш Автономлă Советлă Социалисăмлă республикĕ, Тутар Автономлă Советлă Социалисăмлă республикĕ тата Мордва Автономлă Советлă Социалисăмлă республикĕ хушшинчи социалисăмлă ăмăрту

ДОГОВОРĔ

ССР Союзĕнчи халăхсен генипе çулпуçĕ Сталин йулташ çулсеренех 7—8 мĕлйард пăт тĕштырă туса илесси çинчен панă катартусене пурнăçа кĕртме Чăваш Автономлă Советлă Социалисăмлă республикĕ, Тутар Автономлă Советлă Социалисăмлă республикĕ тата Мордва Автономлă Советлă Социалисăмлă республикĕ, Сталинпа виççĕмĕш пăтăлетткăн перремĕш çулне кĕрсе, колхозниксен, трактористсен, йăлхуçăлăх ăстаçăсен ăнăç массисем пуçарнипе, 1938 çулта пур куçтурăсем тăрăх та пысăк тухăçа тыркун туса илес тĕллĕпне социалисăмлă ăмăрту договорне туса çирĕплетрĕç.

Чăваш Автономлă Советла Социалисăмлă республикĕ хăй çине çа кăн пек обязательствăсем илет:

1 Республикă тăрăх гектар пуçне 100-шер пăтран кайа мар тĕштыра, 4,5 центнертан кăна мар пĕрĕн çуçĕ, 5 цент. кайа мар кантăр сусĕ, макорка—20 центнертан кăна мар, сĕрулми—150 центнертан кăна мар, клевер вăрлăхĕ—2,5 центнертан кăна мар туса илме пулать.

2. Тĕштырă, йĕтĕн тата кантăр продукцине, сĕрулмине, пахчаçимĕçсене тата клевер вăрлăхне пĕтĕмлетнех правительства палăртса çирĕплетнĕ сроксенче парса татма пулать.

3. Чăваш Автономлă Советлă Социалисăмлă республикинчи колхозсемпе МТС сем çакнашкал агротехникăлă ĕçсене пурнăçа кĕртме пулăçсĕ:

а) 1938 çул тăрăшĕнче хирсене 10 мĕлйун лав тислĕк кăларма;

б) 1 мĕнăн тонна торф кăларса хатĕрлеме;

в) йăровизацилене вăрлăхсемпе 100 пин гектар акса хăварма;

г) машинăсемпе 400 пин гектар акса хăварма;

д) ир акмали тĕштырă-культурисене 6—8 кун хушшинче акса пĕтерме;

е) кĕркри тырă тата йĕтĕн акнă лаптăкăн калчасене 20% пан кайа мар апат пама;

ж) кĕркри тырă тата йĕтĕн акнă лаптăкăн калчасене 20% пан кайа мар апат пама;

з) çурхи тулана йĕтĕн акнă лаптăка 25 процентран кайа мар витĕ сусе хумă (мулчировани тума);

и) июнăн 1-мĕш тĕлне таса çĕтме лаптăкĕнчен 85 процентне ирхи çĕртме тума;

к) кĕркри куçтурăсене августăн 28-мĕш тĕлне акса пĕтерме, ăнăç пĕтĕмĕшпех машинапа акса хăварма. Тырăсене кĕске сруçра тата ним тăкаксăр пухса илме;

л) пучăхлă тырăсене 100 процентĕпех суртлă вăрлăхсемпе акса;

м) кĕркри çĕртме тăвас плана 1938 çулти октябрĕн 1-мĕш тĕлне тулăрма.

4. Аксаса пĕтĕмĕшпех лайăх суртласа тасатнă тата кондициле вăрлăхсемпе акма; туляна, сĕлне, урпана, вире тата йĕтĕне 100 процентĕпех вутпуçĕрпен чăкесе акма; извĕпе тата çĕре çемçетсе лайăхлатмăли минерал çăнăхĕсемпе май килнĕ таранах пысăккăн усă курма.

5. Вăрлăх участкисене сулласа илнĕ суртлă вăрлăхсемпе акма вăл участкисене катартулă лайăх пăхса тăрасенне тата унта лекнĕ суртлă мар вăрлăх калчисене çумласа тасатассине пурнăçа кĕртме.

6. Кĕркине çурхи тырăсем акнă лаптăка пĕтĕмлетех çумкурăкеннен тĕплĕн тасама, уйăсене пĕр çумкурăкĕсĕр тиса тытса тăма.

7. Трактор сене, тракторсемпе ĕçлемели тата лашапа ĕçлемели йăлхуçалăх машинисене мартăн 15-мĕш тĕлне йăсаса пĕтерме, тырă вырнали машинисене апрелĕн 15-мĕш тĕлне йăсаса пĕтерме.

8. 1938 çулта МТС-сем тăрăх вăтам шутпа çакăн чухлĕ ĕç тумалă:

а) 15 лашапа вăйлĕ СТЗ—ХТЗ тракторсемпе (çемçе суха çине кусарса шутласан) 700 гектар сухалăмăла;

б) ЧТЗ тракторпа 2000 гектар сухалăмăла;

в) 16 фут сарлакĕш илекен комбайнпа 300 гектар вырса пухмала;

г) МК-1100 молотилкăпа 1000 тонна тырă çапмала.

9. Трактор ĕçĕн хакне 1938 çулхи планран 3 процентран кана мар чакарма, çунтармалисене 3 процентран кайа мар перекетлеме.

10. 600 колхоз председателне квалификацине ӳстермели шкулра вĕрентесе кăларма.

11. 1938 çулта çĕнĕрен 1000 трактористе вĕрентсе хатĕрлемелле.

Чăваш Автономлă Советлă Социалисăмлă Республикине Сталинпа 7—8 мĕлйард пăт тĕштырă туса илесшĕн, йĕтĕн, кантăр, сĕрулми т. ыт. куçтурăсен пысăк тухăçлăхĕшĕн пыракан Пĕтĕм Союзри социалисăмла ăмартава хутшăнат тата Пĕтĕм Союзри йăлхуçăлăх выставкинче пулма тивĕç илес задачă, ПСК(б)П Тĕпкомĕпе Халăх Комис арĕсен Совечĕ хура тапрал ма обласĕсем çинчен йышăнна решенине пурнăçа кĕртни çинчен Сталин йулташа рапорт пама тивĕç илес задачă лартать.

Договор çине ала пуснă:

1. Л С Спасов—Чăваш Автономла Советлă Социалисăмлă Республикин Халăх Комиссарĕсен Совечĕн председателĕ.

2. Г. И Иванов—ПСК(б)П Чăваш Обкомĕн секретарĕ.

3. С. К. Коротков—Чăваш АССР Çĕрĕç Халах Комиссарĕ.

4. Баранов—ПСУЛКС Обком секретарĕн иккĕмĕш заместителĕ.

5 Давыдов—Куславкка районĕнчи Чăнкасси йăлĕнчи Калинин ячĕпе тăракан колхоз председателĕ.

6. Бурмистров—Йĕлчĕк районĕнчи „Çĕнĕ Иштерйаково" колхоз председателĕ.

7. Храмов—Хĕрлĕ Чутай районĕнчи „Радно" колхоз председателĕ.

8 Захаров—Ишлей районĕнчи МТС директорĕ

9. Й А. Андрейев — Сĕнтĕрвăрри районĕнчи „Йелниково" колхоз председателĕ

10. Д. А. Антонов—Шупашкар районĕнчи Бановьк йалсоветĕнчи Молотов ячĕпе тăракан колхоз председателĕ.

11. Андрейева—Сĕнтĕрвăрри районĕнчи „Чурачăк йалсовĕнчи „Пучах хумă колхоз председателĕ.

12. Жарков — Варнар районĕнчи Сталин ячĕпе тăракан колхоз председателĕ.

13 А. Чекменева—Çĕмĕрле районĕнчи „Красноармеец" колхозни звеноновĕ.

14. М. Ф. Ширмэко а — Патăрьел районĕнчи М. Горький ячĕпе тăракан колхозран.

15. Ф. Г. Горбунов—Йĕтĕрне районĕнчи Киров ячĕпе тăракан колхоз председателĕн заместителĕ.

16. И. С. Нестерова—Шăмăршă районĕнчи „Мекш" колхозăн пăру пăхакане

17. А П. Миронов—Елĕк районĕнчи Вырас Сурамĕнчи колхоз председателе.

18. А. Иваблонский — Улатăр районĕнчи „Путь Ильича" колхоз председателĕ.

19. А. Г. Гайазов — Шăнкăртам районĕнчи „Марс" колхоз председателĕ.

20. Л. Д. Остряков—Патăрьел районĕнчи „Хĕрлĕ Туçа" колхоз председателĕ.

21. В. С Степанова—Шăхасан районĕнчи Киров ячĕпе тăракан колхоз бригадирĕ.

22. М. К. Иефимов—Трак районĕнчи „Коминтерн" колхоз председателĕ.

23. А. Н. Йуркин — Турхан районĕнчи „Çĕнтерӳ" колхоз председателĕ.

24. П. А. Петровский — Вăрмар районĕнчи „Майак" колхоз звеноновĕ.

25. А. Й. Йефремов—Йĕпрес районĕнчи „Путиловка" колхоз председателĕ.

26. А. Козлов—Тăвай районĕнчи райçĕрĕç пайĕн пуçлăхĕ.

27. С. Ф. Филимонов—Канаш районĕнчи „Хĕрлĕ Çалтăр" колхоз бригадирĕ.

28. Л С. Давыдов—Тутаркас районĕнчи райçĕрĕç пайĕн аслă агрономĕ.

26. Г. В. Бочков—Кувакинăри МТС директорĕ.

Совета хирĕçле „сылтăмла-троцкисла блок" процесĕ

Мартăн 2-мĕшĕнчи каçхи лару

ССР Союз Верховнăй Сучĕн Çар Коллегийĕн мартăн 2-мĕшĕнчи каçхи ларуĕнче „сылтăма-троцкисла блок" заговорăпа ушкăнĕн чи палăк участникне, фашисла разведкăсен агентне, Совет Союзĕн финанс ĕçĕнчи сăтăрçăна—айăлланакан Гринько пăсма пуçланнă.

Гринько, малтанхи следствире каласа панисене пĕтĕмлетех тенĕр хуть йышăнса, вăл ССР Союзне хирĕç калама çук йăнăр преступленисем туннине йышăнать.

Гринько темиçе çул хушши совет власне хирĕç Шумскийпе тата ытти сене пĕрле вăрттăн, активлă кĕрешсе ыннине йышăнат, повстанически отрăдсем организацилес ĕçе, çавăн пекех совет сĕрпынĕн территорийĕ çине диверсантсене, петлурăн емиссарĕсене тата вĕсем вадăн хĕсăнăлăсем илсе килес ĕçе хуттăнса çленĕ. Националисăмла организацине тата тытăлăхçи тата Гринько кăйăн сутăнчăкăл ĕçне пăрахман. Вăл тăшманла разведкăсемпе сыхăннă. Гринько кăтартса панă тăрăх, вăл 1935 çулта Лубченко хушшине Украинăра малтанах пуçланă националфашиспе организацине кĕнĕ.

Украинăри националфашиссем Совет Союзне хирĕç, фашисла государственнăй ĕçĕпшăлăла интервенцине организацилес задачăна лартнă. Çак тĕллĕпе Украинăри националфашиссем „сылтăма-троцкисла национал-фашиссем сборничĕсене тухăçлăхлă блок"на, çарти заговорщиксемпе Тухачĕвскине тата ытти сене те сыхăнна. Çак вăхăтрах Гринько, хăй каланă тăрăх, Совет Союзне хирĕçлĕ пĕр государствăн „влăхăн парса тăракан ушкăнĕсемпе" сыхăну туса хунă. Посредниче Кроссинский пулнă.

Гринько совета хирĕçле „сылтăм-троцкисла блокăн" палăк запрашăссемпе—Гамарникпа, Рыковпа, Шăнтаковпа сыхăнса тăнă. Блокăн тĕп ĕçĕ—фашисла агрессорсен интервенцине тăвасси пулнă, тесе Гринько кăтартса парат.

Государствăн йăнĕне айăллакан Вы-туса пырас тĕлĕшпе Рыковран кăтартусем илнĕ.

1928 çулта, айăлланакан Чернов йутçĕршывра сывалма кайма хатĕрленсен, ăна Рыков Берлинра Данна сыхăма задани панă, капиталисла çĕршывсенчи обществăлă шухăшсене-Совет Союзне хирĕç тăратма, никĕмĕш интернационал лидерĕсем урăх Совет Союзне хирĕç пулăсенне вăйлатма, çĕршывра „сылтăма-троцкисла блок" власа хăй аллине илесе хăй аллине илтесе ĕç, ĕçсем пуçăнассине халех татса хума Данпан вăтăм хушнă. Çак Рыковпа Чернов хушшинче пулнă касăрлуна Томский те хутшăнăк. Рыков та, Томский те Чернован „сылтăм-троцкисла блок" власа хăй аллине санăрса илсессĕн, буржуалă сĕрпынăсемпе экономикла мăтусеме килĕнĕ тăвассипех пуçне, тата территорине пĕсене пама хатĕрĕн çинчен Дана уçăлнах калама Чернова хушнă. Рыков Чернова буржуалă пичетсем çине тендейпоссăл, Совет Союзăн чăнăлăхне тĕрĕс мар тăратакан пĕлтерĕсем пама хушăт.

Вышинский. (Рыкова). Есĕр Чернова Берлинра Данпа сыхăма хушнă-и?

Рыков. Сапла.

Малала, Прокурор Вышинский йулташ паракан мăтусем çине ответлесе, айăллакан Рыков вăл менше ыннисем „социалистический вестник"не Совет Союзне хирĕçле материалсем кулленех парса тăнăн çинчен пĕлтерет.

Чернов малала Рыков хушшине пурăçăлан, Данпа калаçăн çинчен калаç.

Вышинский. Айăлланакан Рыков, сире Чернов есĕр хушшине пурăçăлан çинчен калаçа пачĕ-и?

Рыков. Сирĕлтететĕн. Чернов мĕн хушшине пурăçăлăр.

Айăлланакан Чернов суда кайгартса панă тăрăх, Чернов Берлинра пулнă вăхăтра, ăна нимĕç разведкине йăвăртарнă пулнă. Чернов Совет Союзне шпион пуçа „Рейнгольд" суйă йăтна тавăрăнат.

Кĕçех Москавра Чернов патне нимĕç журналисĕ Науль Шеффер ырат, уран промышленнăйăн тавăрăсен çанăсĕ, тырнул хатĕрлес ĕç ĕнĕлле ыннăн çинчен тата ытти шпионла сведенисем ыйтат. Ыйнăн Чернов çак нур сведенисене те нимĕç разведкине парат.

Чернов малала суда кайгартса панă тăрăх, вăл нимĕç разведки тата „сылтăм-троцкисла блок" хушнă тăрăх, тырнул сĕртни тата пăсни курăнат. Чернов судра, вăл йăлхуçалăхĕнче калама çук пысăк сăтăрçа ĕçсем организацилени çинчен, вал хушшине выльăх-чĕрлĕхсене чума йĕртсе пăрахнăй тени, ăратăла аçа-пиллăхсене кастарни çинчен кайгартса парат. Айăлланакан Чернов хушшине темиçе пушшăр ыни сыснасем пĕтăт пулнă.

Вышинский. Аса илместĕр-и есĕр, çакăнпăн нимĕç разведкинчен мĕн-чул пытĕр?

Чернов. Вăтăр ыни нимĕç маркине тата 150 пин тенкĕ пахăн Совет ӳкĕне илнĕ.

Чернов суда каласа панă тăрăх, Рыков ушка каннăн тĕл пулмассеренех йăлхуçалăхĕнче диверсине сăтăрçа ĕçе пăрахма пăтăлă.

Вышинский. (Рыкова). Есĕр айăлланакан Чернов кăтартса панине, Чернована пулнă сыхăнăвăн хакне йышăнатăр-и?

Рыков. Сапла. Чернов калани сене ăна панă кăтартусемпе нĕр йенĕрех.

Вышинский. (Чернова). Çак Рыков пек руководителсем сирĕн пумай пулнă-и?

Чернов. Рыковсăр тата нимĕç разведкисĕр пуçне никам та.

Айăлланакан Чернова допрос туса пĕтернĕ хыççăн каçхи лару хупăнат.

(ТАСС).

Мартăн 3-мĕшĕнчи ирхи лару

Мартăн 3-мĕшĕнче, ССР Союзĕ Верховнăй Сучĕн Çар Коллегийĕн ирхи ларуĕнче, ун малтан, айăллаланакан Ивановран ыйтаççĕ. Иванов патша охранкин опытлă провокаторĕ пулнă Кайран вăл Англи разведкинче танăç. Иванов совета хирĕç вăрттăн кĕрешекен „сылтăма-троцкисла блока" хастарлăн хутшăнакансенчен пĕри пулнине хăй те йышăнат. Иванов хăйĕн кăтартса парат 1911 çулта Тулара вăл жандарм управленин агенчĕ пулса, укçа илсе тăнă. Маматкизин-ротмистр çинчен ыйтса пынине „воспитани" илме пикеннĕ.

Çапла пуçланнă айăпланакан Иванован „политика тĕлĕшĕнчи есĕ"

Вышинский прокурор айăпланакана тăтăшах ыйтусем парса, вăл большевиксен партине мĕнле хĕсĕнсе кĕме пултарни çинчен ыйтса пелет. Иванов йепле хăй çулăнă, тата, жандарм подполковникĕсе Колколов кăтартса панине, большевиксен партине кĕнине йышăнат.

Малашнехи допросран çака курăнат: революци хыççăн, Иванов совет власне хирĕç кĕрешме тăшманла вăйсем пухасăн пур майпа та тăрăшнă. Хăй калашле, вăл вилĕ çине вĕçекен çăхан пекех, киреплепле тăшманла ушкăнсене те хуттăннă.

Иванов „сулахай" коммунисем 1918 çулта Ленина мĕнле велерме тăни çинчен, йепле вăл Бухарина çултан çул çирĕплех сыхăнса пыни çинчен каласа парат. 1928 çулта, Çурçĕр Кавказра ĕçленĕ чухне, Иванов Бухаринран сылтăммисен вăрттăн ушкăнне çирĕплетме тата Çурçĕр Кавказ ра кулаклă вострани тума задани илнĕ. Анчах, ăна пурнăçа кĕртме тăрсан, ĕç тухман, Иванов вара Çурçĕр крайне куçна. Бухарин каллех вăра, интервентсем тăпансан совет власне çĕнтермелетума, сăтăр çене, диверçи ĕçне çарма, террорисла ушкансем тума, йулашкинчен тата йутçăршыв государстви майлă шпионла ĕç туса пыма сĕнĕ директива парат. Бухарин хăйне Англи разведкине пулашма вĕрентнине Иванов çирĕплетет.

Иванов малала суда Бухарин ӳлĕм хăма çуракан заводсене ăнăçлăнсене концессине пама „палăртни" çинчен тата совет власĕ тунă хăма çуракан çĕнĕ заводсене патша парăмĕсем шучĕпе парса пĕтерме „палăртни" çинчен каласа кăтартат. Кусем—малашнехи пленум пулнă. Анчах та „аванс" шучĕпе, „сылтăма-троцкисла блок" сутăнчăкĕсемпе ултавăсăсем Англи буржуазине мĕлйуншар тенкĕлĕх чи лайăх йăвăçа йӳнĕ хакпа сутса пынă.

Вышинский. Сирĕн—воспитани мĕнле пулни татăкласах палăрат. Есĕр хăвăран политикă тĕлешен чи воспитанине Тула охранникĕнчи Маматкизин-ротмистр йĕртсе пынине пуçланнă, Бухаринпа Рыков йĕртсе пынине—пĕтерне. Терес ăнăçтаран-и ĕнĕ сире?

Иванов. Тĕрĕс...

* * *

Кăшт тăхтарăхма, айăллакан 3 бареннан ыйтса тепчеме тытăнăçĕ. Зубарев „сылтăма-троцкисла блока" хастарлăн хутшăнакансенчен пĕри, патша охранкин агенчĕ, фашиссен шпионĕ пулнă. Маматкин следствир хăй кăтартса панисене вăл пĕтĕмлетех йышăнат.

Унăн мĕнле хăй малтан Урялра, ун хыççăн—ССРС тата РСФСР Çĕнĕç Халăх комиссариачĕсенче сăтăрçа тата диверçисĕлĕ ĕçсем тума пыни çинчен каласа кăтартат Сав вăхăтра вăл йутçĕршывра пĕр патшалăхăн фашисла разведкин шпионĕ пулса пурăннă тата вăхатран-вăхăта хунта секретлă сведенис м парса тăнă . Çĕрĕç Халăх Комиссарнатĕнче Зубарев террорисла ушкăнсем организацилене, çав ушкăнсене вара хăй те хастарлăн хутшăнă. Вăл Молотов йулташа вĕлерме хатĕрленнине хăйĕх тунмаç.

Вышинский йулташăн ыйтăвĕсем çине ответлес майпа Зубарев малала хăй патша полицин агенчĕ пулса, провокаторла ĕçсем туса пыни çинчен каласа парат.

Государствăн ĕнĕпе айăплакнăç—Вышинский йулташ ыйтни тăрăх, суд, свидетел шучĕпе, Котелнич хулинче полици приставĕ пулнă Васильйевăн ыйтат. 1908 çулта Васильйев Зубарева патша охранкин агенчĕ кĕртнĕ. Ситменнине тата ку ĕçе тăвасси те унăн „ытла йăвăрах" пуçман. Зубарев хăйне вăлăн клинкине те (Васильйева) хăйех тунă. Провокаторла ĕçсем тунăшăн Васильйев Зубарева икĕ хутчен 30-шар тенкĕ панă.

Айăпланакан Зубарева допрос тунă хыççăн кăнтăрлахи лару хупăнат.

.ТАСС

(Мартăн 3-мĕшĕнчи каçхи лару çинчен 4-мĕш страницăра вулăр).

Чăваш ĕçхалăхĕ фашиссене сутăннă бандитсене перçе пăрахма ыйтать

Ирĕçĕр тăшмансене пĕтĕм халăх тарăхса ылханат

ШĂХАСАН. (Телефон тăрăх). Бухарин, Рыков, Иагода тата „сылтăм-троцкисла блок" ушкăнĕнче тăракан ытти бандитсен тĕлĕнмелле ирĕçĕр ĕçĕ тăрăх айăллаçа сыркине радиона итленĕ тата хаçатсенче вуланă хыççăн, районри ученредденсемпе, шкулсенче, колхозсенче массăлă митингсем пуçса ирттеçĕç. Митингсенче пулнă пĕтĕм халăх çав бандитшпионсене чĕререн курăнманнине кăтартса парат.

Партин районри комитечĕпе райкомол работникĕсем митингсенче Сорокин йулăнă çапла каларĕç:

— Бухарин, Рыков тата вĕсен бандиташăйăксем ăнăçăн та пирĕн çынсем пулман, Совет власĕ пулăçранах ăна пĕтерес, унăн сирĕн руководительĕсене вĕлересе ĕлĕтпе пурăннă. Вĕсем тĕнчери чи хайăр бандит Троцкине йутçĕршывсенчи хăшпĕр патшалăхсен Генерăлăй Штăбĕсен задани йĕтем тăрăх ĕçлесе пынă.

Районри ĕçхалăхĕ сав-бандит предательсене, сывнĕлерекенсене перçе пăрахма, „сылтăм-троцкисла блокра" тăракан тăшмансене тĕпренех ĕлтерме ыйтат.

Ĕçсынсем Сталинпа Конституцине, Парти Тĕпкомĕн йăнăрту пленумĕн решенисене тата тĕплĕнрех вĕренсе, революцилĕ сыхăхăра ӳстерсе пыма, стахановла йухăма вăйлатса пыма обязательствăсем илеççĕ.

Çуй процесĕ çинчен выраксенсене йăлантăрса пама 24 коммуне района туха кайрĕç.

С. Соколов.

Халăх тăшманĕсене тĕпĕ тымарĕпех тăпăлтарăпăр

Чăваш республикинчи Верховнăй Суда Прокуратурă работникĕсен коллективĕ сылтăма-троцкисла блокăн контрреволюцилĕ бандине—Бухарина, Рыкова, Иагодана суд туни çинчен пĕлсен, фашисмăн çав ирĕçĕр агенчĕсен тăшманла, сутăнчăкла ĕçĕсем ширки шитĕ тарăхса тĕлĕнет. Вĕсем ирĕçĕн çĕршывра тепĕр хуть капиталисăм тума, çĕршыв территорине татăкласа тăкма тăнă, буржуалă национализмне хавхатантарăç, ирĕçĕн тăван çĕршывăн чи лайăх ывăлĕсене Куйбышев, Менжинский, Горький йулташсене ирĕçĕрĕн вĕлаççĕ.

Коллектив митингра çапла йышăнчĕ:

„Халăхăн пĕтĕм тăшмансене, фашисăмăн çăмăлтăк агенчĕсене—троцкисене, бухаринщăсене, зиновьевщăсене, 'буржуалă-националисене вĕçне çитичченех тĕпĕ-тымарĕпех тăпăлтарăпăр.

Енĕр ССР Союзĕн Верховнăй Сучĕн Çар Коллегийĕнче фашиссăмăн çăмăлтăк агенчĕсене—„сылтăма-троцкисла блока" пĕр хĕрсемсĕр перçе пăрахмала тума ыйтатпăр".

Громов.

Перçе пăрахмала!

Шупашкартри спирт заводĕнчи рабочисемпе служащисем, инженерпа-техникăпа работникĕсем „сылтăма-троцкисла блока" тăрса хăрушă та тискер ĕç тунă халăх тăшманĕсене— Бухарина, Рыкова, Чернова, Гринькона, Иагодана тата ытти сене те Совет халăхĕн Аслă Сучĕ унăн тăратнине пĕлнĕ хыççăн, митинг туса иртернĕç. Митингра туха калакансем пурте халăх тăшманĕсене перçе пăрахмала, совет сĕрпынине тăшмансенчен тасатмала, терĕç.

Митингра ĕнĕлленă резолюцире çапла каланă;

— Енĕр, рабочисемпе работницăсем, служащисемпе инженерпа-техникăпа работникĕсем пирĕн тăван сĕрпыпа Совет Союзне фашиссене сутма хатĕрленнĕ халăх тăшманĕсене — Бухарина, Рыкова, Иагодана, Чернова, Гринькона тата ытти сене те пĕтĕм чĕререн тарăхса илханатпăр. Вĕсем, халăх тăшманĕсем, пирĕн тăван сĕрпынăна фашиссене сутса, социализăм строительствине пĕтересе лартассăн, пирĕн Совет Союзĕнче телейлă те савăнăçлă пурăнăçа пурнăçлан халăха капиталисăм пусмăрлăхĕнчĕ усрасшăн пулнă. Çак троцкисла-бухаринла бандитсем ССР Союзĕнчи халăха йун айне, хăрушă та тискер асап айне тăвасшăн пулнă.

Çак бандитсем хăйсен тăшманла ĕçне пурнăçлас тĕлĕпне тĕрлĕ майсем шыранă. Вĕсем халăхăн йуратăк чи лайăх ывăлĕсене вĕлернĕ. С. М. Киров, В. В. Куйбышев, М. Горький, Менжинский йулташсем çак пăлăчсен тискер аллинчен вилĕе выртрĕç. Фабрик-заводсенче йăлхуçалăхĕнче те тăшмансем хăйсен ирĕçĕн ĕçне тума тăрăшнă.

Çаксем вĕсемшĕн ахалă иртмерĕç. Тăшмансем халь совет халăхĕн суйă умĕнче. Пирĕн мухтавлă Шăлти ĕçсен Халăх Комиссариачĕ малашне те тăшмансене тăрă пыш сине кăларса тĕпĕ тымарĕпех пĕтерĕс пырĕ. Вĕсем утăмсемпе пăтăрах малала кайса пыраканн социализăм строительствине никам та тарса лартма пултараймасть. Пирĕн тăван çĕршывра, Совет Союзĕнче капиталисăм ĕçĕрки туса хума тăрăшакансене—вилĕм!

Енĕр малашне те Шăлти ĕçсен Халăх Комиссариачĕне сыхăнса ĕçлесе пырса, халăх тăшманĕсене пĕр сыпă ӳкмиччен пĕтеретпĕр.

Енĕр çав бандитсене—Бухарина, Рыкова, Иагодана, Чернова, Гринькона тата ытти сене те перçе пăрахма ыйтатпăр.

Н. И. Бухарина, А. И. Рыкова, Г. Г. Йагодана, Н. Н. Крестинскине, Х. Г. Раковскине, А. П. Розенгольца, В. И. Иванова, М. А. Чернова, Г. Ф. Гриҫкона, И. А. Зеленскине, С. А. Бессонова, А. Икрамова, Ф. Ходжайева, В. Ф. Шаранговича, П. Т. Зубарева, П. П. Буланова, Л. Г. Левина, Д. Д. Плетнева, И. Н. Казакова, В. А. Максимов-Диковскине, П. П. Крӳчкова—вӗсем Совет Сойузне курайман тӑшманла йӳтсӗршы государствисен разведкисен заданийӗ тӑрӑх, йӳтсӗршыб государствисене майлӑ шпионла, диверҫисем, террорла ӗҫсем тӑвас, ССР Сойузӗн Çар хӑватне хавшатас, çак государствӑсене ССР Сойузӗ çине вӑрçӑпа танӑнма провокацилӗ ӗҫ тӑвас, ССР Сойузне вакласа пӗтерсе унтан Украинӑна, Белоруҫсине, Вӑтам-Азири республикӑсене, Грузине, Арменине, Азербайджана, Инҫет-Хӗвелтухӑҫӗнчи Приморйене татса илсе çав асӑннӑ йӳтсӗршыб государствисене парас, йӳлашкинчен тата ССР Сойузӗнчи хальхи социализмӑла общественӑлӑ тата государствӑлӑ стройа сирпӗтӗсе антарас, капиталисӑм йӗрвипе бӳржуази влаҫӗ туса хурас тӗллев тытнӑ „сылтӑмла-троцкисла блок“ текен заговорлӑ ушкӑн

ЁÇЁ ТӐРӐХ

АЙӐПЛАСА ÇЫРНИ

(Малали. Пуçламӗшӗ 51 (4864)-мӗш номӗрте)

Следстви материалӗсем тӑрӑх тата айӑпланакан Бухарин, Зубарев, Зеленский т. ыт. тӳррӗмех хӑйсем кӑтартса панисем тӑрӑх, çакна палӑртнӑ: вӗсем повстанически кадрсем хатӗрлес ӗнӗпне активлӑ ӗçленӗ, çак шутпа вӗсем ытларӑх районсем çинӑрса илме тӑрӑшнӑ, хӗçнӑшалла кӗрешӳ вальӑ кирлӗ базӑна ытларах анлӑлатас тӗллевпе заговор руководительӗсем ес-ерсен вӑрттӑн ӗçленӗ организацине пӗрле ӗçлеме килешӳ тунӑ.

Айӑпланакан Бухарин çапла кӑтартса панӑ:

„Ес-ерсемпе çыхӑну тытассине пӗркелеспе йӑнӑ сылтӑмпуçсен организацийӗ кулякла восстанисем çӗклеме тӗллев тытнӑ вӑхӑтра пулнӑ. Сылтӑмпуçсем çав восстанисене организацилеме шут тытнине курса, ес-ерсемпе,—йӑлтах кулаксен сийне тымар йӑрса тӑракансемпе,—çыхӑнма кирлӗ пулса тӑчӗ.

... Епӗ хам ес-ерсен Сойузӑн вӑрттӑн ӗçлекен Тӗпкомӗпе Семенов урлӑ çыхӑнтӑм, Членов урлӑ—ес-ерсен чикӗ лешӗнчи Парижри Тӗпкомӗпе çыхӑнтӑм.“

(т. 5, л. д. 90,91).

ССР Сойузне хирӗç йӳтсӗршыв государствисен интересӗсемшӗн чылай çулсем хушши хӑйсен сутӑнчӑкӑл ӗçсене пурнӑçа кӗртсе пынӑ „сылтӑмла-троцкисла блокӑн“ намӑсла ирсӗр-усал ӗçсӗсем çакӑн пек ӗнтӗ.

II. Совет государствин дейатӗлӗсене— С. М. Кирова, В. Р. Менжинскине, В. В. Куйбышева, А. М. Горькине вӗлерни

1918 çулта В. И. Ленина хирӗç тунӑ заговор

Совет стройне шпионаж, вредительствӑ, диверçисем, кулакла восстанисем метӑчӗсемпе сирпӗтесе пӑрахма май пултарасса шанмасӑр, ССР Сойузне хирӗç хӑйӑрлӑхпа, курайманлӑхпа антӑхакан сылтӑмла-троцкисла заговорщиксем правительствапа ПСК(б)П руководительӗсене хирӗç террорла ӗçсем тума тытӑннӑ.

Следстви çакна палӑртнӑ: Йапониппе Германи разведкисемпе тӳррӗмех килаçса тата халӑх ташманӗ Л. Троцкий пайӑ çыпӑнтӑм. „Сылтӑмла-троцкисла блок“ пирӗн çӗршывӑн чи лайӑх ывӑлӗсене хирӗç чылай террорла ӗçсем организацинеӗ, вӗсене тума.

Айӑпланакан Рыков, „сылтӑмла-троцкисла блок“ террор тӑвасси çине куçни çакӑнтан килнӗ, тесе кӑтартса панӑ:

„Сылтӑмпуçсен контрреволюцилӗ организацийӗ вӑрттӑн ӗçлекен заговорла характерлӑ пулнине кура, унӑн контрреволюцилӗ ӗçӗ вальӑн нимӗнле массӑлӑ базӑ та пулманнине кура, влаçа мӗнле те пулин урӑхла майпа алла илме шанчӑк пулманнине кура,—центр шухӑшӗпе террор çине куçни тата „дворцовой переворот“ малашхинӗн мӗнле те пулин шанчӑк намала пулнӑ“.

(т. 1, л. д. 50)

Айӑпланакан Бухарин, „сылтӑмпуçсисла блок“ 1932 çултах террор çулӗ çине тӑнине следствие йышӑнса, çапла кӑтартса панӑ.

„Çав 1932 çултах епӗ Пӗатаковпа тӗл пулса калаçнӑ чух вӑл Л. Седовпа тӗл пулса калаçни тата партине совет влаçӗ руководствине хирӗç террорла ӗçсем çине куçма Троцкий тӳрех пӗрӗ директивӑна Седов урлӑ илни çинчен пӗлтӗм. Çакна та йышӑнмала, чӑнине инсен, çавӑн чухне епӗр террорисемпе килӗшес çул çине тӑнӑ, епӗ Пӗатаковпа калаçни партипе совет влаçӗ руководствине вӑпа сирпӗтес тӗллеше Троцкипе пӗрле ӗçлеме килӗшни пулса тӑнӑ“.

(т. 5. л. д. 105 об).

Террорисем заговорла ӗçӗ хамӑр çершыва ташмана парӑмала тӑвас тӗллеше ӗçлессине тӑчӑн сыхӑнса тӑна. Ана, ака айӑпланакан Иванов çапла кӑтартса пани çирӗплетет:

„Террор çинчен калаçнӑ чух, Бухарин, пире влаçа хамӑр алла илме партипе совет влаçӗн çулпуçӗсене... „пӗтерни“, — çапла калаӑа вӑл,—хамӑра влаç патне пыма пит кирлӗ ӗçе пулать, тата вӑлах ССРС вӑрçара парӑмала тӑвассине пулашать, тенӗ“.

(т. 7, л. д. 71).

Çав тӗллеше пулнӑ решени тӑрӑх, заговорщиксен блокӗ террорисла ушкансем организацилес тӗллеше тата ПСК(б) Партине совет правительстви руководительӗсене вӗлересе йӗнӗпне практикӑла ӗçе хатӗрленес тӗллеше анлӑн ӗçлеме тытӑннӑ.

Вӑл тӗллеше айӑпланакан Рыков акӑ мӗн каласа панӑ:

„Çав вӑхӑт тӗлне террор пирӗн аллра совет влаçне хирӗç кӗрешмели майсенчен пӗри пулса тӑнӑ...

Çак позицирен пирӗн, вӑл шутран—маншӑн хамӑн та, политбӳро членӗсенне, партипе правительствӑ руководительӗсене, чӑн малтан — Сталина, Молотова, Кагановича тата Ворошилова вӗлерме хатӗрленес тӗллеше конкретлӑ ӗç тухса тӑчӗ. 1934 çултах епӗ хам организацинеӗнче Артеменкон террорисла ушкӑнне партипе правительствӑ руководителӗсен машинисене асӑрхаса тӑма заданипа“.

(т. 1, л. д. 150 об.—151).

Айӑпланакан Бухарин, ес-ӗр Семёнов террорисла ушкӑн организацине сӗнни çинчен калаçнӑ чух, çапла кӑтартса панӑ:

„Епӗ чӑнине каласа парассӑн, çапла пӗлтересшӗн, вӑл сӗнӳ çинчен епӗ центр канашлӑвӗнче каласа панӑ хыççӑн, Семёнова террорисла ушкӑнсем организацилеме хушрӑмӑр“.

(т. 5, л. д. 106 об.).

Следстви çакна палӑртнӑ, Ленинградри троцкисла-зиновьевла террорисла центр 1934 çулти декабрӗн 1-мӗшӗнче С. М. Кирова тискерле вӗлерни, çак ӗçпе айӑпланакансем тӑнӑ „сылтӑм-троцкисла блок“ йышӑнни тӑрӑх та пулнӑ.

Следстви çакна палӑртнӑ: çав тискерле вӗлернӗ ӗçе пулӑшакансенчен пӗри—айӑпланакан Йагода пулнӑ, вӑл çапла кӑтартнӑ:

„Заговор центрӗ йышӑннӑ тӑрӑх С. М. Кирова вӗлерме хатӗрленни çинчен епӗ Йенукидзерен малтанах пӗлнӗ. Йенукидзе мана çав терроргла ӗçе иртерме чӑрмантармала мар тесе сӗнӳ пачӗ, епӗ унпа килӗшрӗм. Çак шутпа епӗ Запорожеца Ленинградран чӗнтертӗм те, ӑна С. М. Кирова вӗлерме хатӗрленекенсене чӑрмантарма кирлӗ мар тесе кӑтарту патӑм“.

(т. 2, л. д. 209).

Çакнах следствие Запорожецпа Йенукидзе те çирӗплетсе калаӑ.

Сылтӑм-троцкисла изменниксемпе заговорщиксен тискерле террорисла ӗçе С. М. Кирова вӗлернипех чарӑнман.

Çак ӗçпе пулнӑ следствире палӑртнӑ тӑрӑх, А. М. Горький, В. Р. Менжинский тата В. В. Куйбышев „сылтӑм-троцкисла блокӑн“ пӗрлешӳлӗ центрӗ пана задани тӑрӑх пулнӑ террорла ӗçсем пирки вилнӗ.

Сылтӑм троцкисла заговорщиксем А. М. Горькине çаван пек халиччен илтмен тискерлӗхпе вӗлересси мӗнпе сӑлтав пирки пулни çинчен айӑпланакан Йагода çапла кӑтартнӑ:

„Сылтӑм-троцкисла организацин пӗрлешӳлӗ центрӗ чылай вӑхӑт хушши Горькине Сталинпа сывӑх тӑнинчен уйӑрма тӑрӑшнӑ. Çав шутпа Горький патне Каменева, Томскине тата ыттисене йӑнӑ. Анчах та çакӑнтан нимӗнле результатсем те пулман. Горький малтанхи пекех Сталина йӳратса ӗçленӗ, унӑн çулне тытса пырса унпа хӗрӳлӗн тӑнӑ. Сталинла руководствӑна пӗтерес тата влаçа сылтӑмтроцкиссем аллине илес ыйтӑва тӗплӗн лартнӑ хыççӑн, çӗршывра Горький пысӑк вырӑн йышӑнса тӑнине, унӑн йӳтсӗршывсенчи авторитетне центр шута илмесӗр тӑма пултарайманӑ. Горький йӳлсан, вӑл пире хирӗç хӑйӗн протеслӑ сассине çӗклентерӗ пулӗччӗ. Епӗр ун пек пулассине килӗшме пултарайманӑ. Çавӑнпа та, пӗрлешӳлӗ центрӑн, Горькине Сталинран уйӑрма май суккине кура, Горькине пӗтересси çинчен йышӑнмала пулнӑ“.

(2 т., л. д. 200).

Йагода кӑтартса пани айӑпланакан Рыков кӑтартса панипе те çирӗпленет. Çак çултн йӑнварӗн 10-мӗшӗнче Сойузри прокурор тунӑ доприсра вӑл çапла кӑтартса панӑ:

„Контакт центрӗнче Троцкий хӑйӗн представительӗсем урлӑ Горькине хирӗç тем тӗрлӗ тискерле калаçни мана паллӑ пулнӑ. Горький Троцкине иртсе-çӳрекен тата авантюрис вырӑнне хуни çинчен Троцкий питӗ лайӑх пӗлсе тӑнӑ. Тепӗр ӗнченех, Горький Сталинпа çывӑх тӑни, çавӑн пекех тата вӑл политикӑ ӗнӗпне те Сталин майлӑ нимӗн пӑркаламни хӗрӳдех пулни—пирӗн организацийӗ ун çине тискерле пӑхтармала тунӑ“.

(1. т., л. д. 166 т. й.).

Айӑпланакан Рыков кун çумне çапла çухса панӑ:

„1935 çулта епӗ Йенукидзене калаçрӑм, вӑл мана тӳрех: блокӑн троцкисла-зиновьевла пайӗ Горькин политикӑлӑ активлӑхне пӗтерсе хума çине тӑрсах ыйтать тата çакна пурнӑçа кӗртӗс пулсан нимӗнле ӗç умӗнче те чарӑнса тӑмала мар,—тесе каларӗ. Çак калаçуран епӗ—Горькине пӗтересси пирки терроргла методсем çинчен те сӑмах пыма пултарнине анланса илтӗм“.

(т. 1, л. д. 166 об.—167).

Çакнах айӑпланакан Бухарин та çирӗплетнӗ, вӑл 1935 çул пуçламӗнче ӑна Томский çапла пӗлтернӗ тесе кӑтартса панӑ:

„...Блокӑн пӗрлешӳлӗ центрӗн троцкисла пайӗ сталинла политикӑ ӗнӗпе тӑракан А. М. Горькине хирӗç тӑшманла акт организацилесси çинчен сӗнӳ панӑ“.

(т. 5, л. д. 119 об).

Çакӑнпа пӗрлех, айӑпланакан Бухарин çапла ӑнлантарса панӑ: уй чухне сӑмах шӑпах ӗнтӗ Горькине иртсе-çӳрлесе вӗлересси çинчен пулма пултарнӑ, тенӗ вӑл. Сӑмах лап та шай М. Горькине иртсе-çӳрлесе вӗлересси çинчен пыни айӑпланакан Бессонов кӑтартса панинчен куранӑ, вӑл 1934 çулхи нӳҫ вӗçӗнче Л. Троцкийпе курнӑçнӑ вӑхӑтра, Троцкинчен çаван пек „установкӑ“ илнӗ. Айӑпланакан Бессонов кӑтартса панӑ тӑрӑх, курнӑçнӑ вӑхӑтра Л. Троцкий:

„...Епӗр Сталина тата унӑн сывӑх соратникӗсене пурне те иртсе-çӳрлесе вӗлерес ӗçе халех тытӑнмасан, вӑл вара каçарамала мар ӗç пулнӑ пулеччӗ...“—тесе пӗлтерсе, çапла каланӑ:

„М. Горький Сталина пит сывӑх тӑрать. Тӗнчери, уйӑрмах—Хӗвеланӑç Йевропари общественӑлӑ-демократлӗ шухӑша ССР Сойузӗ ӗнене çаврӑнма тӑвас çӗрте вӑл калама çук пысӑк выран йышӑнса тӑрать. Горький Сталинăн сывӑхран та сывах тусӗ пулни, вӑл партин тӗп çулӗпе пыракан çӗртсе пыракане пулни пурнӑçа кӗртсе пыракане пулни пурнӑçӗн те паллӑ. Интеллигенции пирӗн ӗнерхи сторонниксем Горький хыççӑн кайса чылайӗшӗ пирӗнтен уйӑрӑлаççӗ. Çак условире епӗ Горькине пуçтарамала, тесе вывӑт тӑваттӑп. Çак манӑн хушува ун татăкăй формӑпа Пӗатакова пӗлтерӗр: „Кирек мӗнле пулсан та Горькине пӗтерсе хумала“.

(т. 11, л. д. 74—75).

Халӑх тӑшманӗн Л. Троцкин çак кӑтартӑвӗ тӑрӑх „сылтӑмла-троцкисла блок“ А. М. Горькине вӗлересси çинчен хӑйӗн тӗлӗнмелетискер решение йышӑннӑ тесе ӗнтӗ.

„Çак решение пурнӑçа кӗртме мана хушнӑ“—тесе кӑтартса панӑ айӑпланакан Йагода.

Çакна пурнӑçа кӗртме Йагода М. Горький килти врачӗ пулса ӗç лекен, çак ӗçпе айӑпланакан Л. Г. Левин доктора, Д. Д. Плетнев профессора, А. М. Горький секретарне—П. П. Крӳчкова тата хӑйӗн секретарне П. Н. Буланова йӑвăрланӑ.

Çак тискер ӗçе организацидекенсенчен пӗри, айӑпланакан Буланов çапла кӑтартса панӑ:

„А. М. Горькине вӗлерес ӗçе Плетнев профессор, Левин доктор тата Горький секретарӗ Крӳчков тӳррӗмёнех хутшӑннӑ. Епӗ хам, сӑмахран, темиçе хут та Йагода хăй патне Крӳчкова чӗнинне курнӑ, вӑл ӑна Горькине шӑпах чирлеттерме канашпа панӑ, мӗнле майпа та пулсан Горькине чирлеттерме хушнӑ. Йагода: Горькин ӳкиссем çирӗплес мар, вӑл кирек мӗнле шанса чирлесен те пӗтме пулатӑр—теннӗ. Йӳлашкине вара Плетневпа Левин вӗлересе çитерӗс, вӗсен куçӗнпирки тивӗçлӗ заданисем пурӗ тенӗ.

(т. 16, л. д. 72).

Айӑпланакан Плетнев А. М. Горькине тата В. В. Куйбышева вӗлересе ӗçе тӳррӗмёнех хутшăннăскер, çапла кӑтартса панӑ:

„Йагода мана: çӗршывра хăшпӗр политикӑла руководителсене иркӗсӗрлесе вӗлересе ӗçре пулăшас пулать, тесе каларӗ. Вӑл маншӑн тӳррех епӗ В В Куйбышевпа А. М. Горький патӗнче сыватакан врач пулса ӗçленине усӑ курма тата тӗрӗс мар методсем пе сиплесе вӗсене вӗлересине хăвăртлатма хушрӗ. Епӗ килӗшмӗшӗн мар пулса хăтланса пăхрăм, анчах та йӳлашкинчен иркӗсӗрех килӗшмеле пулчӗ Çакăн хыççăн Йагода мана: сана пулăшакăнӗ Левин доктор пулать, А. М. Горький телӗшне куснăр пуçне тата А. М. Горький секретарӗ—П. П. Крӳчков пулать,—тесе пӗлтерчӗ.

Йăлăн çак хăрушă заданине йышăнса, епӗ Левин докторпа пӗрле А. М. Горькийне В. В. Куйбышева вӗлермели план туса хатӗрлерӗм.

Çакна йышăнмала пулать: епӗ çак преступленине тума килӗшӳ панă çӗрте манăн совета хирӗçле шухăшсем те хăйсен роӳне йышăннă. Епӗ хаман çав совета хирӗçле шухăшсене, икӗпитленсе тата епӗ совет çынни, тесе каласа, хама вӗрçлеччен пур майсемпе те пытарса пурăнтăм“.

(т. 18, л. д. 72—73)

Айӑпланакан Левин та çакна çирӗплетсе çапла кӑтартнӑ:

„Епӗ хама çакăншăн аййăлă тесе йышăнатăп: йурийех тӗрӗс мар сыватса тата ку чиршӗн йăрăхсăр емелсемпе усă курса, епӗ манпа еçленисемпе пӗрле, Йаголара килӗшнӗ тăрăх, Максим Горькине Куйбышева вăхăтĕр вĕлернĕшĕн айăпăлă пулна“.

(т. 17, л. д. 10).

Айӑпланакан Левинпа Плетнев А. М. Горькине В. В. Куйбышева вӗлерессине практикӑра мӗнле пурнăçа кӗртни çинчен следствире тепĕнех кăтартса панă.

Следстви тупса палăртнă тăрăх, В. В. Куйбышева вĕлернĕ çĕре В. В. Куйбышев секретарĕ—айăпланакан Максимов та активлăн хутшăнса ĕçленĕ, вăл çапла кăтартса панă:

„Çак преступленине тума епĕ сылтăмписен контрреволюцилĕ организацин членĕ пулнă май карăм, вăл организацинне епĕ 1928 çулта хутшăннă.

Епĕ контрреволюцилĕ организацинче тăнине Йагода та пĕлнĕ, вăл манăн Йенукидзене пулнă калаçусенче перинче, епĕр Куйбышева вĕлермели плана тунă чухне пулчĕ“.

(т. 20, л. д. 45 об).

Йагода тӳррĕн кăтартса панă тăрăх, айăпланакан Левин доктора Казаков доктор ОГПУ председателне В. Р. Менжинскине вĕлерĕ.

Айăпланакан Казаков кăсăлни февралĕн 4-мĕшĕнче Сойузри про курор тунă допросра çапла кăтартса панă:

„Йагода мана Менжинский ман тата лайăх кăмăллă пулни тата мана шанса тăни çинчен пĕртăнчĕ. Çавăнпа манăн Левин докторпа пĕрле Менжинскинĕ вĕлермĕ-ĕç тухасси çинчен каларĕ. Йагода мана çакăн пек кăтарту пачĕ: манăн Левин докторпа пĕрле, В.Р. Менжинскине сыватма, унăн вилĕмне хăвăртлатакан та унăн унăн пурнăçне мĕнле те пулин хăвăртрах пĕтерме май пăракан меслет туса хатĕрлемелĕ“.

(т. 19, л. д. 51).

Малăла айăпланакан Казаков çăлне Йагода хушшинче В.Р.Менжинский вилĕмне хăвăртлама кирли пирки мĕнле каласу пулни çинчен каласа çакна кăтартнă:

„Йагодапа пулнă çав каласу хыççăн епĕ Левинпа пĕрле В.Р. Менжинскине сыватма, унăн йăлашки вăйăсене çĕмĕрме тăкса вилĕм хăвăртрах илсе килекен меслет хатĕрлерĕм. Епĕ тата Левин В.Р.Менжинскине чăнине çавнашкал вĕлертĕмĕр.

Епĕ Левин доктора хам хатĕрленĕ лизат хутăшĕсенчен тунă емел патăм, вăл емел вĕлколоидсемпе хутăштарсан кирлĕ результат парать, çапла каласан—Менжинскине чăнинпех вилĕм патне илсе пычĕ“.

(т. '19 л. д. 51).

Çаксене айăпланакан Л Г. Левин та, П. Буланов та, пĕтĕмпех çирĕплетнĕ.

Айăпланакан Л Г. Левин хăй Йагодаран В Р.Менжинскине вĕлерме кăтарту илсен вăл, Левин, çав хушша пурнăçа кĕртме Казаков доктора хутшăтарнине çирĕплетсе панă.

Айăпланакан Левин çакна кăтартнă:

„Епе, вăл ĕçе никамран та лаăхрах Казаков пултарать тесе каларăм, мĕншĕн тесен вăл хăйĕн лабораторинче контрольсăрах тунă препаратсемне ĕçлет, аплатăк, вăл мĕнле емел панине пĕр вăл анчах пĕлме пултарать.

Казаковпа малтанлаçа калаçнă хыççăн, епĕ ăна Йагода мĕн хушни çинчен каласа патăм. Вăл малтан преступленине ӳçса палăртасран хăраса хытă пăркаланалчĕ, кайран килĕшрĕ. Епĕ вăл мĕнпе усă курни çинчен ыйтман, анчах ку тĕлĕшпе унăн аллинче пысăк майсем пурри çинчен епĕ пĕлнĕ.

В.Р.Менжинскин вилесси çывăрнă чухне, ăнсăртран йăнăшмастăп пулсан—Максим Пешков (А.М. Горький ывăлĕ) вилес умĕн чĕре параличĕпе пулчĕ. Епĕ ку ĕçе Казаков алли туни пирки иккĕленмен те“. (т.17 л.д, 54—55).

Айăпланакан Буланов В. Р. Менжинскине вĕлерни çинчен çакна кăтартнă:

„Менжинскине вĕлересснне Йагода тахçанах шутласа хунă. Вăл манăн умра Межинский халĕ те пурăннине ОГПУ руководителĕн постинче пулнине килĕшменни çинчен пĕр хутчен çеç мар каланă. Кайран вăл Менжинскине вĕлерме кирлĕ тесе тӳррĕнех каларĕ. Ку ĕçе Левин доктор урлă организацилеме йăвăр пулнă, мĕншĕн тесен Менжинский Левина йăратмасчĕ, унăн патĕнче сывалассăн та марччĕ. Вара епĕ Йагодана Менжинский патне мĕнле те пулин урăх врача „çирĕплетме“ каларăм. Çапла тунă та, Левин доктор пулăшнине Менжинский патне Казаков доктора „çирĕплетрĕмĕр“, вăл вара ĕçе вĕçне çитийех вĕçлесе çитерчĕ, урăхла каласан—тĕрĕс сиплесе пымасăр Менжинский вилĕмне хăвăртлатрĕ“.

(т. 16. л. д. 75).

Айăпланакан Левинпа Крӳчков А. М. Горькине тата В. В. Куйбышева вĕлерниçĕр пуçне, Йагола тӳррĕн кăтартса панă тăрăх çавăн пек майсемпех 1934 çулта А. М. Горький ывăлне— М. А., Пешкова вĕлерне:

Ку тĕлĕшпе айăпланакан Левин çакна кăтартнă:

„ Максима хам вĕлернине йышăнса, епĕ кунта вăл ĕçе Йагода тӳррĕн хушни тăрăх туни çине кăтартса парассăн. Манăн вăл ĕçе тумасăр тăма граждăнла хăйлăх çитмерĕ, вара епĕ çынвĕлерен пулса тăтăм“

(т, 17, л. д. 138).

Йагода организацинеӗнче преступленисемне активлăн хутшăнă айăпланакан Крӳчков çапла кăтартнă:

„Çак преступленисене тунă çĕрте епĕ сылтăмписен Совета хирĕçле организацин хăшпĕр руководителĕсем панă кăтартусем тăрăх ĕçлесе пытăм. Тӳррипех каласан именно Йагода кăтартнисемпе. Максим Пешкова, унтан Алексей Максимович Горькине вĕлерме панă кăтартăва епĕ Йаголаран илтĕм“.

Çав преступленисене тума Йагола максăр пуçне тата Левин, Виноградов врачсене тата Плетнев профессора йăвăçтарнă“.

(т. 21, л. д. 16).

Айăпланакан Йагода М. А. Пешкова хăй патнă заданине вĕлернине çирĕплетсе çакна кăтартса панă:

„1934 çулти май уйăхĕнче Крӳчков пулăшнипе Макс (М. А. Пешков) ӳпке чирĕпе чирлерĕ, Левинпа Виноградов тата Плетнев ăна вилмелех сиплерĕç“.

(т. 2, л. д. 193).

Айăпланакан Йагода хăйне ССР Сойузĕн Шалти Ĕçсен Халăх Комиссарĕнчен кăларнă хыççăн, ССР Сойузĕн Шалти Ĕçсен Халăх Комиссарне Н. И. Йежов йӳлташа вĕлерес ĕçе пурнăçа кĕртес тĕллеше пе ĕçлеме тытăннă.

Айăпланакан Йагода следствире Н. И. Йежова хирĕç террорла ĕç тăвассине мĕншĕн хăвăртăн туса иртерме хатĕрленине çапла аннантарса панă:

„Мана Шалти Ĕçсен Халăх Комиссариатĕнче ĕçлессинчен хăтарни, ман вырăна Йежов пынипирĕн заговор йăлтах саланса кайассине цĕлтерĕм, мĕншĕн тесен совета хирĕçле организацин кадрĕсене çапса аркатасшăнни тытса тăма май пулмасăр. Йежов пурне те шыраса тупать,—Йежовран çăлăнмала. Ку манăн пĕртенĕр решени пулнă, епĕ çак ĕçе тума татăкланăнах хатĕрленме тытăтăм“.

(т. 2, л. д. 141—142).

Йагода хăйĕн шухăшне хăйĕн сыннисем урлă пурнăçа кĕртме хăтланнă, вĕсем хушшинче айăпланакан Буланов пеллă вырăнта тăнă.

Айăпланакан Йагода тата айăпланакан Буланов йышăннă тăрăх, Н. И Йежов йӳлташа йăтăранласа хатĕрленĕ наркăмăш парса вĕдермелле пулнă.

„Йагодана Шалти Ĕçсен Халăх Комиссариатĕнче кăларсан,—каласа панă айăпланакан Буланов,—вăл мана тата хăйĕн личнăй ĕçĕсене тавăканне, Савоблайнена, Йежова наркăмăш парса вĕлерме задани пачĕ“.

(т. 16, л. д. 27).

Айăпланакан Йагода Н. И. Йежова мĕнле майпа вĕлерме хатĕленни çинчен тĕлĕн качаса панă хыççăн, айăпланакан Буланов, Йежов йӳлташа вĕлерме хăй наркăмăш хатĕрленни çинчен калать.

Айăпланакан Йагода ССРС прокуратурине допросра хăйĕн çак айăпсĕсене пĕтĕмпех йышăнса çапла калать:

„Йышăнма тивет, епĕ çак преступленине хатĕрленĕ. Епĕ контрреволюцилĕ заговорăн хăрушă, пирĕн контрреволюцилĕ организацине тăрă шыв çине кăларма пултаракан çынна, Йежова, вĕлерме хатĕрленессине, организацилĕрĕм“

(т. 2, л. д. 209).

Çапла ĕнтĕ, следстви çакна ниме иккĕленмелле мар палăртнă пек шутлать: çак ĕç тăрăх çуд умне тăратнă „сылтăмла-троцкисла блока“ йĕртсе пыракансем С. М. Кирова, В. Р. Менжинскине, В. В. Куйбышева, А. М. Горькине, М. А. Пешкова хирĕç террорла ĕç тунă, тата ыттисене хирĕç террорла ĕç тума хатĕрленнĕ, анчах вĕсене ĕçе кĕртме май килмен.

Совет влаçĕн дейатĕлĕсене вĕлерсе пирĕн тăван çĕршывăн вăл-хăналă çӳп-çăпĕсем, патша охранки провокаторĕсем, йӳтсĕршыв капиталисĕсене пирĕн çĕре, иреклĕхе сутнă йӳтсĕршыв разведкисен тарçисем совет стройне пĕтерсе пирĕн çĕршывра капиталисăма кăйала тавăрмали фашисла плана. ĕçе кĕртме ĕмĕтленнĕ.

* * *

Халĕ палăртса ситерме тăрăх, çак тискер ĕçсем троцкиссемшĕн те, сылтăмписемшĕн те ăнсăртран пулман.

Следстви çакна палăртнă: 1918 çултах, Октябĕрти революцин хыççăн, Брестра мирлĕ килешӳ тунă тапхăрта, Бухаринпа унăн „сулахай“ коммунисем текен ушкăнĕ тата Троцкий ушкăнĕ „сулахай“ ес-ерсемпе пĕрле, совет правительстви пуçлăхне В. И. Ленина хирĕç заговор организацинеӗнче.

Бухаринпа ытти заговорщиксем Брест мирне арканаса йăма, совет правительствине сирпĕтес антарма, В. И. Ленина, И. В. Сталина, Йа. М. Свердлова арĕслесе вĕлерме, çапла вара, хăйсене чĕм „сулахай“ коммуниссен йăтне пана Бухаринăсенчен, троцкиссенчен, „сулахай“ ес-ерсенчен сĕнĕ правительствă тума шутланă.

Çак çулăн февралĕн 19-мĕш тата 22-мĕшĕнче допросра „сулахай“ ес ерсен тĕп комитет членĕ пулнă В. А. Карелин ес-ерсемпе Бухаринăсен 1918 çулти заговорла ĕçсем çинчен çапла каласа панă:

(Йулашки 3-мĕш страницăра).

АЙĂПЛАСА ÇЫРНИН ЙУЛАШКИ

(Пуçламăшĕ 2-мĕш страницăра)

„Ленин, Сталин, Свердлов йĕртсе пыракан совет правительствине хирĕç кĕрешес ĕçре „сулахай“ коммунниссемпе тăкăлă кĕлĕшӳ тăвассине епĕр коммунниссен партии VII-мĕш сĕвĕç хыççăн туса сунтертĕмĕр. „Сулахай“ коммунниссемпе „сулахай“ ес-ерсен тĕпкомĕ хушнă тăрăх Камков, Прошйан тата епĕ каласа“.

(т. 44, л. д. 86).

Çав каласусем мĕнле пулни çинчен тата ку ĕçпе айăпланакан Н. И. Бухарин мĕнле выртăнăтăнни çинчен В. А. Карелин çапла каласа панă:

„Бухарин сĕнĕвĕ çапла пулнă—правительствăна арĕслеппине чăрăнăла мар, совет власăн руководительĕсене, чи малтан Ленинпа Сталина вĕлерес пĕтермеле“.

(т. 44, л. д. 38).

Кăна çак ĕç тăрăх допрос тунă ытти свидетелсем те сирĕплетнĕ.

„Сулахай“ ес-ерсен партии тĕп комитечĕн руководительĕсенчен пĕри пулнă В. Д. Камков çапла каласа панă:

„Епĕ хам Бухаринпа каласрăм, вăл мана çакăн майлăрах каларĕ: „Брест“ мир шăтăвĕ тăрăх пирĕн партире Ленин позицине хирĕç кĕрешӳ сивĕчленсе пырать. Пирĕн ретсенче „сулахай“ ес-ерсемпе „сулахай“ коммунниссенчен çĕнĕ правительствă тăвасси çинчен шăтăк тăрать. Çакна каланă чухне Бухарин çĕнĕ правительствăн руководителĕн кандидачĕ пулма пултаракан сын йăвĕ вырăнне Плетаков йăтăнас ăсăнчĕ тата правительствăна улăштарассине Ленин йĕртсе пыракан çĕнелленине тума шутланă çинчен каларĕ.

Бухаринăн малашнехи калаçăвĕсем Кумелинпа тата Прошйанпа пулнă. Март уйăхĕн вĕçĕнче „сулахай“ коммунниссемпе „сулахай“ ес-ерсем хушшинче çакăн пек татăкла килĕшӳ тунă пулнă: 1) „сулахай“ коммунниссем большевиксене тата совет правительствине хирĕç кĕрестес ĕçпе „сулахай“ ес-ерсене организацилĕ тата политикăла пулăшу парса пырасси; 2) „сулахай“ коммунниссемпе „сулахай“ ес-ерсем пĕрле ĕçлесе пынине Ленин правительствине сирпĕтес антарса, „сулахай“ коммунниссене „сулахай“ ес-ерсене кĕртсе çĕнĕ правительствă тăвасси пулнă.

Кун хыççăн „сулахай“ ес-ерсем Мирбаха вĕлĕрес ĕçе тата ыйăти пăлхава организациленĕ. Мирбаха вĕлерессине тата ыйăти пăлхава хатĕрленессине „сулахай“ коммунниссем пĕтĕмпех пĕлсе тăнă“.

(т. 44, л. д. 92 об.).

ССР Сойузĕн Прокуратурине çак çулти февралĕн 19-мĕшĕнче пулнă допросра „сулахай“ коммунниссен ушкăнĕнче активлăн ĕçлеçнисем тата унăн малтанхи руководительĕсем пулнă Н. В. Маклакова, В. В. Осинский тата В. И. Мануцев, айăпланакан Бухарин пуçарувĕ тăрăх „сулахай“ коммунниссенчен тата „сулахай“ ес-ерсенчен совет правительствин пуçлăхне В. И. Ленина хирĕç 1918 çулта заговор тăвăнах та пулни çинчен пĕтĕмлетсе панă.

Н. В. Маклакова кăтартнă:

„Мана Бухарин политикăла кĕрешӳ вăйланса пыни çинчен тата ес Парти Тĕпкомне шанма марри çинчен, политикăла формалировкăсем панине кăна чăрăнса ăма сухăн çинчен каларĕ. Бухарин: ку ĕç пирĕн пĕрех руководствăна улăштарасси патне çитмелĕ, çакна мăй кăтарнă Ленина, Сталина тата Свердлова вĕлересси çинчен тата вĕсене вĕлересси çинчен тăрăт, тесе пĕлтерчĕ“.

(т. 55, л. д. 77).

В. В. Осинский ку ыйту тăрăх çакна кăтартă:

„Ленин правительствине сирпĕтес антармăн майсем çинчен епе Н. И. Бухаринпа калаçна... 1919 çулхи май уйăхĕ тĕлнеле (йĕ апрель уйăхĕн вĕçĕнче) епе Бухаринпа калаçнă чухне епе унтан: Ленин правительствине арĕслесси çинчен пур пек сведенисем мĕн чухлĕ тĕрĕсси çинчен шăтăк шĕлтĕм.

Бухарин çавăн пек шухăшсем пуррине хирĕслемерĕ“.

(т. 44; л. д. 54).

Çак „мерăсем“ çинчен калăнă чухне **В. В. Осинский** кăтартнă:

„Сулахай“ коммунниссем „сулахай“ ес-ерсемпе блок тунă çинчен малтан Йăковлевăран, ун хыççăн Бухаринран пĕлтĕм. Çавăн пекех мана вĕсенчен çакă та паллă пулнă: Бухарин 1918 çулхи март йĕр ăшĕ уйăхĕсенче бурора (Мускав облăçĕнче) Ленина, Сталина тата Свердлова арĕлесси çинчен сĕнӳ парса каланă. Çавăн пекех Бухарин правительствăна арĕсленĕ хыççăн Ленина, Сталина тата Свердлова вĕлерес шухăш та çинĕ. Çавăн çинченех Совуз Прокурацăн турăнче çак çулхи февралĕн 20-мĕшĕнче **В. Н. Мануев** каланă:

„Сулахай“ коммунниссем „сулахай“ ес-ерсемпе блок тунă çинчен калăнине епе сирĕплететĕп.

Епĕ, март-апрель ухахĕсем тĕлнеле пулнă бурован пĕчĕк ларăвĕнче Бухарин доклад тунине, унта вăл совет правительстви йĕнепе чыдай елеклесе калăнине, совет власне сирпĕтсе антарас ĕçе организацилеме тата Ленина, Сталина тата Свердлова вĕлерес майпа вĕсене арĕлесси çинчен сĕнсе калăнине те епĕ сирĕплетсе параттăп“.

(т. 44, л. д. 82).

Л. Троцкий 1918 çулта В. И. Ленина хирĕç тунă заговор çинчен айăпланакан Бухарин çапла калать:

„Çав вăхăт тĕлне тепĕр хут переворот тăвас тата советпа партин руководствисен паллă сăнниссем пулса тăракан Ленина, Сталина тата Свердлова арĕслес шухăш килсе тухрĕ. Кунпинче пуçару Троцкирен тухнă, вăл „сулахай“ ес-ерсен çакăн пек шухăш пуррине нăл. Пăтаканковран пĕлнĕ пуль тесе шутлатăп“.

(т. 5. л. д. 124).

Малтанхи следствие **В. Н. Йăковлева** çапла кăтартнă:

„Троцкий политикăлă кĕрешӳ хăй пуçланнă çеç, малашне вăл чи агрессивлă, формăсем йĕнеле кусса пыма пултарат, мир шăтăкĕнче „сулахай“ коммунниссем Ленин позицине хирĕç „сулахай“ ес-ерсенчен тата ытти партисенчен пуланнă илме пултарассĕ, правительствăна улăштарма хатĕрленмелле, правительствă суллуçĕсене Ленинпа, Сталинпа пĕрле арĕслемелле тесе шутланă. Революцин çав чери çивчĕ тапхăрĕнче, кĕрешӳ малалла аталанса пырсан, ăç çуллуçсене арĕслеминпех чарăнма пултарăмăсăр, арĕслесси вара вĕсене вăйпа тытса вĕлерес ыйтăва партмаçăр май килмест, тесе шутланă Троцкий“.

(т. 44, л. д. 78).

„Сулахай“ коммунниссен ушкăнне йĕртсе пыраканнисенчен пĕри, **В. Н. Мануев**, малтанхи следствире çапла кăтартнă:

„Йăковлевпа каласпă хыççăн темиçе кунтан Троцкий мана хăй патне чĕнчĕ. Иккĕмĕр хушăра унăн хватерĕнче вăл вăхăтра пысăк калăçу пулса иртрĕ. Троцкий ун чухне Ленина тата Сталина вĕлермелле тавасси çинчен нумай калаçнăччĕ“.

(т 44, л. д. 84).

1918 çулти августăн 30-мĕшенче ес-ерсен террорически Ф. Каплан В. И. Ленина вĕлерме тăнă. Хăйăн вăхăтра следствин аллинче кун пирки татăклăн сирĕплетсе паракан материалсем пур. Ку ĕç Н. И Бухарин йĕртсе пыракан „сулахай“ коммунниссем тата вĕсене пулăшакан—„сулхайпа“ сылтăм ес-ерсем хăйсен преступленилĕ шухăшесене тăррĕмĕнех пурнăçа кĕртсе тăнăпа пĕлтăнăннăн тата айăпланакан Бухарин ĕçе пуçарса пынинчен килнĕ.

Кăçал, февралĕн 19-мĕшенче, ССР Сойузĕн Прокуратурине допросра В. А. Карелин çапла кăтартса панă:

Çавăн пекех тата манăн чи йăвăр преступленисем—„сулахай“ ес-ерсемпе „сулахай“ коммунниссем Ленина вĕлерме хатĕрленес ĕçе хутшăннине нимĕн пытармасăр йышăнмалла. Ку факта совет халăхĕнчен çирĕм çул хушши пытарса пурăнтăм. Бухарин тăшшах хĕтĕртине, епер, сылтăм ес-ерсемпе пĕр шухăшла пулса, Ленина вĕлерме тăна, анчах ун çинчен халичченех пытарса пуранна. Сылтăм ес-ерсен процессĕ—çак преступленин чан-чăн лару-тăрупе те тата „сулахай“ ес-ерсемпе „сулахай“ коммунниссем ку тĕлĕнтĕ менле вырăн йышăннине те палăртса паман.

Июньри пăлхав хыççăн „сулахай“ ес-ерсен Тĕп Комитечĕ совет правительствине хирĕç террорисла методсемпе керешме тытăнасси çинчен решени йышăнче.

Асăрхаттарас пулать, Прошйан пăлхану хыççăн та Бухаринпа тĕл пулнă. Бухарин ун чухне тăррĕмĕнех Ленина вĕлерес ыйтава лартна. Терескер каласан, Ленина хирĕç террорисла ĕç тăвас ыйтава Бухарин 1918 çулти ыйăлăн иккĕмĕш çурма уйăхĕнче иккĕмĕш хут хускатна. Пире, „сулахай“ ес-ерсен Тĕп Комитечĕн членĕсене çакăн çинчен Прошйан пĕлтерчĕ.

„Сулахай“ коммунниссем çаксăнашкал ыйту каларса тăратни сылтăм ес-ерсен Тĕп Комитечĕн Ленина хирĕç террорисла ĕç тăвассинĕ чылайăх хăвăртлатнă.

(т. 44, л. д. 86—87).

В. В. Осинский те кăна кăçалхи февралĕн 16-мĕшенче допросра сирĕплетет. Вăл çапла кăтартса пана:

„Бухаринпа пĕрле ес-ерсемпе сыхăннă Стуков 1918 çулăн вĕçĕнче мана хамăн каласа панăччĕ, сылтăм ес-еркă **Каплай** Ленина перес амантаски сылтăм ес-ерсем кăтартса панинчен ĕç мар, тата „сулахай“ коммунниссем хăйсен вăхăтĕнче ес-есерсемпе пĕрле çирĕплетнĕ блок палăртăй ĕçĕсене туса пынинчен те килнĕ, вĕсем Ленина, Сталина тата Свердлова „пĕтерешĕн пулнă“.

(т. 44, л. д. 89.)

ССР Сойузĕн прокуратурине свидетелсенчен—**В. В. Осинскинерен, В. Н. Йăковлевăран, В. Н. Мануевран, В. А. Карелинрен** тата **Б. Д. Камковран** айăпланакан Бухарин умĕнче ыйтсан, вĕсем, сăлтăм кăтартса панă пекех, хăйсем калăнисене тепĕр хут сирĕплетсе панă.

Çав майпа та, айăпланакан Бухарин ирĕксĕрех хăйĕн айăпĕсене йышăнса çапла каланă:

„Йышăнас пулать, пирĕн „сулахай“ ес-ерсемпе контакт пулнă. Епĕр Ленин, Сталин тата Свердлов йĕртсе пыракан совет правительствине вăйăпа сирпĕтес ĕçе, Ленина, Сталина тата Свердлова арĕслесе, „сулахай“ коммунниссемпе „сулахай“ ес-ерсенчен çĕнĕ правительствă тума сăмах татнă“.

(т. 5, л. д. 122 об.).

Айăпланакан Бухарин тата халăх тăшманĕ Троцкий 1918 çулта совет государственине тата унăн руководителĕсене—В. И. Ленина, И. В. Сталина тата Йа. М. Свердлова хирĕç тунă айăплă ĕçсем Бухарин па Троцкий кайăрахри вăхăтра 1921—1937 çулсенче фашиссен разведкисенчен тăррĕмĕнех задани нисем илсе, государственна хирĕç йăвăртан та йăвăр айăпла ĕçсем тунăшăн айăпланакан Бухаринна Троцкий йĕртсе пынă бандăн малашнехи преступленилĕ контрреволюцилĕ ĕçне те пĕтĕмĕшпех кă тартса параççĕ.

Айăплакан формулă

Следстви çакăн пек пулнине туписа палăртнă тесе шутлаг:

1. Çак ĕçпе айăпланакансем 1932—33 çулсенче ССР Сойузне курăйман тăшманла урăх сĕрӳшӳн разведкисен заданийĕсем тăрăх „сылтăмла-троцкисла блок“ пăхăнса заговорла ушкăн организациленĕ, вăл ушкăн хăйĕн умне йытăсăшшăн государственине уса кĕрес тесе шпионăк, сăтăр, диверçси, террор, ССР Сойузĕн çар хăватне хавшатас, çав государственне ССР Сойузĕ çине вăрçăна тапăнма провокаци тăвас, вăрçăра ССР Сойузне парăнтарма тата, ССР Союзне тăтăкăн-тăтăкăн пайласа унăран Украинăна, Белоруссине, Ăтăм-Азири республикăсене, Грузине, Арменине, Азербайджана, Инçет-Хĕвелтухăçĕнчи Приморйенче татса илес çав ăслăй йытăсăшшăн государственине парас, йулашкинчен, ССР Сойузĕнчи халăхи социализмăлă общественăлă тата государственăлă строя сирпĕтес антарас, капиталисăма каялла тавăрас, буржуази власне каялла тавăрас тĕллев лартнă.

2. „Сылтăмла-троцкисла блок“, хăйĕн айăплă ĕçĕсене пурнăçа кĕртме йытăсăшшăн государственине хĕсăплаллă пуçăнну илес тĕллевпе, хăшшĕр йытăсăшшăн государственине сыхăннă.

3. „Сылтăмла-троцкисла блок“ çав государственне уса кĕрес тăшăшах шпионаж туса пына, йытăсăршшăн разведкисене государственăн пит паха- вăрттăн сведенийĕсене парса тăнă.

4. „Сылтăмла-троцкисла блок“ социализăм строительствин тĕрлĕ пайĕсенче (промышленнăçра, йăлхуçалăхĕнче, чукунçул транспортĕнче, финанс ĕçĕнче, коммуналă хуçалăхра т. ыт. çерте те) сăтăрла тата диверçсине ĕçсем туса пына.

5. „Сылтăмла-троцкисла блок“ ПСК(б)П тата совет правительствин руководительĕсене хирĕç террорла ĕçсем йĕркеренех организацилене, С. М. Кирова, В. Р. Менжинскине, В. В. Куйбышева, А. М. Горькине хирĕç террорла ĕçсене пуçăнăçа кĕртнĕ.

Айăпланакансен айăпĕсем свидетелсем кăтартса тăракан документсемпе напаласленех те курăнса тăраççĕ, айăпланакансем весем çине хунă айăпĕсене пĕтĕмпех йышăнăнă.

Çак каланисем тăрăх айăпланăççĕ:

1) Бухарин Николай Иванович, 1888 çулта çуралнă;

2) Рыков Алексей Иванович, 1881 çулта çуралнă;

3) Иагода Генрих Григорйевич, 1891 çулта çуралнă;

4) Крестинский Николай Николайевич, 1883 çулта çуралнă;

5) Раковский Христиан Георгиевич, 1878 çулта çуралнă;

6) Розенгольц Аркалий Павлович, 1889 çулта çуралнă;

7) Иванов Владимир Иванович, 1893 çулта çуралнă;

8) Чернов Михаил Александрович, 1891 çулта çуралнă;

9) Гринько Григорий Федорович, 1890 çулта çуралнă;

10) Зеленский Исаак Абрамович 1890 çулта çуралнă;

11) Бессонов Сергей Алексейевич, 1892 çулта çуралнă;

12) Икрамов Акмаль 1898 çулта çуралнă;

13) Ходжайев Файзула, 1896 çулта çуралнă;

14) Шарангович Василий Фомич, 1897 çулта çуралнă;

15) Зубарев Прокопий Тимофеевич, 1886 çулта çуралнă;

16) Буланов Павел Петрович, 1895 çулта çуралнă;

17) Левин Лев Григорйевич, 1870 çулта çуралнă;

18) Плетнев Дмитрий Дмитриевич, 1872 çулта çуралнă;

19) Казаков Игнатий Николаевич, 1891 çулта çуралнă;

20) Максимов-Диковский Вениамин Адамович (Абрамович), 1900 çулта çуралнă;

21) Крючков Петр Петрович, 1889 çулта çуралнă,—вĕсем совета хирĕçле заговора активлă участăшăкскерсем пулса, государственна хирĕç пит пысăк та йăвăр преступлени тунă—уи çинчен айăплу формулин 1—5-мĕш пунктĕсенче калаçнă, çав преступленийĕ тунăшăн вĕсем РСФСР УК 58-1а, 58-2, 58-7, 58-8, 58-9 тата 58-11 статйисем тăрăх айăпланаççĕ, Иванов Зеленский тата Зуба рев, унăр пуçне РСФСР УК 28-13 статйинче кăтартна прступленийе тунăшăн айăпланаççĕ.

Çак каланисем тăрăх çĕлерех кăтартнă айăпланаканнисене пурне те ССР Сойуз Верховный Сучĕн Çар Коллегийĕ суд тумала.

В. В. Осинский В. Н. Йăковлева, В. П. Мануев, В. А. Карелин, Б. Д. Камков, И. Н. Стуков, Е. В. Артеменко, И. П. Запорожец, И. М. Сволайнен, Г. И. Семенов тата С. В. Членов тĕлĕшпе ĕçсене ăрасна производствăна уйăрнă.

А. И. Виноградов д-р тĕлĕшпе вăл вилнĕ пирки ĕçе чарса лартнă.

А С. Йенукидзе тĕлĕшпе ĕçе ССР Сойузĕн Верховнăй Сучĕн Çар Коллегийĕ 1937 çулти декабрĕн 15-мĕшĕнче пăхса тухнă.

Çак айăпласа çырнине Мускав хулинче 1938 çулти февралĕн 23-мĕшĕнче çырнă.

ССР Сойузĕн прокурорĕ
А. Вышинский.

В. Р. Менжинский йăчĕпе тăракан заводра

МУСКАВ, мартăн 2-меш. Каçхине, совета хирĕçле „сылтăмла-троцкисла блок“ ĕçĕ тăрăх айăпласа çырнине радиопа парсанах, Мускаври Менжинский йăчĕпе тăракан заводри рабочисем митинга пуханма пуçларĕç.

Партирине партире мар рабочисем хăйăн вăхăтра совет халăхĕн çучĕ умне тăнă шпионсемпе çын вĕлеренсен бандини нихăçан итменделе преступленийĕсем çинчен калаçăвсене хăйар тарăхупа йăнтăраççĕ.

Рабочисем пурте пĕр шухăшлă пулса çакăн пек резолюци йышăнăç:

„Йăрунин йулташ „сылтăмла-троцкисла блок“ бандин, çын вĕлеренсен, сутăнчăксен, шпионсен, диверсантсен ирĕçр бандин процесĕ пуçланни çинчен пĕлтернине итлесе,—епĕр, çирĕп чекист Вăачеслав Рудольфович Менжинский мухтавлă йăчĕпе тăракан, ĕтем йăхĕн урса кайнă кайăшĕсем тискеррĕн вĕлеррĕ сăнăн йăчĕпе тăракан заводри рабочисем,—çав пуçăсене тарăхса илхатнăр.

Ирĕр предателсем пирĕн илемлĕ, таван çĕршывра капиталисла тискер кайăксен пусмăрĕ айне кĕртсе ӳкерме хатĕрленĕç.

Анчах заговорщиксен хăйсен хура та тискер ĕçне пурнăçа кĕртесси пулаймарĕ. Шанчăклă ста линицă, çирĕп большевик Николай Иванович Йежов йĕртсе пыракан мухтавлă совет разведки çав йытăсăршшăн разведкисене тара кĕрешенисен сылтăмла-троцкисла бандин планĕсене тăрă шыв çине кăларчĕ тата вĕсене аркатрĕ.

Епĕр, Менжинский йăчĕпе тăракан заводри рабочисем, Верховнăй Çар Çар-Коллегийĕнчен айăпланакансене пурне те персе пăрахма ыйтатпăр!

Вилнĕ аслă пролетариле писател А. М. Горький, вăл та çав пăтĕсĕрсен аллипех вилнĕ, çапла каланă: „Ташман парăнмасăр пулсан—ăна тĕп тăваççĕ“,—тенĕ.

Епĕр парăнмăн, урса кайнă тăшмансене пуçĕпех тĕп тума ыйтатпăр! Весене пурне те персе пăрахмала!

(ТАСС).

Совета хирĕçле „сылтăмла-троцкисла блок“ процесĕ

Мартăн 2-мĕшĕнчи ирхи лару

Айăпланакан Бессонова допрос туни

Председатель пулса ĕçлекен Ульрих. Айăпланакан Бессонов, епĕр малтан ыйтса тĕшĕнĕ чух кăтартса панисене сирĕплетнĕ-тĕр-и?

Бессонов. Çапла, сирĕплететĕп.

Вышинский. Есĕр ес-ерсен партине 1912 çулта кĕнĕ-и?

Бессонов. Çапла.

Вышинский. Вара вăл партире тăнă...

Бессонов. 1918 çулччен тăнă.

Вышинский. Есĕр Октябĕрти революцине мĕнле сыхăнса тăнă?

Бессонов. Ес-ерла.

Вышинский. Ăçта каласан?

Бессонов. Ытти ес-ерсемпе пĕрле епĕ Октябĕрти революцине йышăнман.

Малала, государствăй айăпланакăпĕн Вышинский йыттăнăн ыйтăвĕсене сине отвечлесе, айăпланакан Бессонов вăл 1918 çулта та Октябĕрти революци тата коммунисла парти сине хирĕçле пăхнине, тата вăл Брестри мира тăвассине татăклăнах хирĕç тăнине кăтартса парат.

Вышинский. Есĕр коммуниста партине хăçан кĕнĕ?

Бессонов. 1920 çулта, май уйăхĕнче.

Вышинский. Хăçан есĕр троцкиста ĕçлес çул сине тытăр?

Бессонов. Епĕ 1931 çулта ССР Сойузĕн Берлинри Торгпредствине ĕçлерĕм, унта суту-илу политики пайĕн пуçлăхĕ пултăм. Совет правительстви 1931 çулта Германирпи промышленниксемпе кредитсем паракеен пирки туса иртерпи калаçура епĕ ăнăçлă калаçусенчи чи активлă фигурăсенчи пĕри пулса тăтăм. Çав инкĕç сине тайăлса, Пăтаканкова таччăн сыхăнтăм. Вăл мана троцкисла организацине йăнăçтарчĕ.

Вышинский. Мĕнле майпа вара сăйласа илесси сирĕн сине лекнĕ?

Бессонов. Епĕ Берлинри Торгпредствăн составĕнче, калама, чи сирĕп фигурăсенчен пĕри пулса тăнă.

Вышинский. Есĕр çавăн пек пырăн йышăнма килĕштĕр?

Бессонов. Çапла, епĕ килĕштĕм.

Вышинский. Вăл-вăхăтра сире Троцкин ССРС-ри представительĕ Пăтаканок тата Троцкий хăй йĕртсе пынине троцкисла организацин заговорăй сăтăрăй ĕçсем вăрттăн туса пынни палăл пулнă-и?

Бессонов. Çапла, паллă пулнă.

Вышинский. Есĕр çук чухне Пăтаканкова каласпăсенчен йĕркеленсе сирпĕ организацин пуррине пĕлнĕ?

Бессонов. Çапла.

Вышинский. Вăл организаци кам йĕртсе пынине ĕçленĕ?

Бессонов. Вăл организаци Троцкий директивĕсем, тăрăх ĕçлесе пынине Пăтаков кăшт та пытармасăр.

Вышинский. Пăтаканок сире сылтăмăрсем пирки конкретлăн мĕн каланă тата вăл хам ăатне асăннă?

Бессонов. Пăтаканок сылтăмăрсемпе организацилĕ сыхăну тăвас ăсăнчĕ утăмсем тăвагпăр тесе калатчĕ.

Вышинский. Кампа именнă?

Бессонов. Бухаринпа, Рыковпа тата Томскипе.

Вышинский. Айăпланакан Бухарин ĕçĕр çав тапхăрта сирĕн умăнăн зиновйевла организацине хăварăн ĕç пирки калаçăнă ĕнтĕ-и?

Бухарин. Çапла, калаçăнă.

Вышинский. (Бессонова). Хăвăн калаçа парассине малалла тăсăр.

Бессонов. Пăтаков ман умма Троцкине йăланах тата йĕркеленĕ сыхăнса тăрассине организацилес задачă лартрĕ. Çак темăна унпа темиçе хут калаçнă хыççăн (вăл 1931 çулти май уйăхĕн пуçламĕшĕнче йăлăнă) тата вăл сĕннĕ тăрăх, епĕ Пăтаканкăн рекомендацине сăрупĕне Берлинра Троцкий ывăлне—Сĕдова шыраса тупрăм та, вара ун урăх Пăтаков Троцкий патне сырăлă пĕрремĕн сырупа патăм.

Вышинский. Ăçта, хăçан, мĕнле вăхăтра тата мĕнле лару-тăрупа есĕр ăна сыру панине калаçа парăр.

Бессонов. Çапла епĕ Сĕдовпа кирек йĕпле те сыхăну тытма пултарăй, анчах, Пăтаков сĕннĕ тăрăх, çак ĕçе питех палăл тăвас мар тесе, вăл Берлинри кăнтăрла туханкан хăçатсенчен пĕринче кăтартă адресне усă кĕртăм. Çав адресе вара епĕ 1931 çулти майăн вĕçĕнче Пăтаковăн рекомендацилĕ записке Сĕдова ыпраса тупрăм та ушша кĕскен калаçса иртертĕм. Кăштах вăхăт иртсен, малтан калаçса татăлнă тăрăх Сĕдовпа Берлинри вакзалсенчен пĕринче тĕл пулса, епĕ ăна Пăтаков Троцкий патне сырăлă сыруза панине, Ушша пĕрлех, мана Пăтаков пăнă малтанхи ухсăсене те панăччĕ.

Вышинский. Мĕнле ухсăсене?

Бессонов. Вăл мана икĕ ăша пăнă марăл пĕрремĕн сырусене кăтăрнине сăхăпса тăракан тăкăсем вăлăри йăтарласа Сĕдова панă тесе панăччĕ.

Вышинский. Мĕнле ухсăсем пулнă вĕсем?

Бессонов. Вăсем Совет государствин Пăтакова, промышленниксемпе калаçас тĕллĕше уйăрăл комиçăн председателне панă ухсăсем пулнă.

Вышинский. Çапла тухат: Пăтаков государствă ухсинене уйăрнă. Вĕсене вăрлаçă та вăл ухса-тенкĕ троцкисла организацине пулăшма йăнă?

Бессонов. Çапла, пĕтĕмпех тĕрĕс.

Вышинский. Есĕр Йăна çăк ĕçпе пулăшнă-и?

Бессонов. Çапла, пулăшнă.

Вышинский. Троцкисла организацине Совет государствин интересĕсен шучĕпе ухса-тенкĕ нарса тăраси малала та пулнă-и?

Бессонов. Паллах.

Вышинский. Малала калăр.

Бессонов. Сĕдовпа пĕрремĕн хут тĕл пулнă чухне, вăл Троцкине йăланах сăнăнса тăна йăтарласа сын уйăрас мăтăнла каларса тăратрĕ.

Вышинский. Вăл Сĕдов пуçарувĕ пулнă?

Бессонов. Çапла, епĕ çапăн çинчен Пăтаканка каласăм. Вăл ăна питĕ тĕрĕс тесе шутларĕ, вара часах (вăл 1931 çулти ыйăнăн вĕçĕнче пĕр ыйăлăн пуçламĕшĕнче пулнă) мана Райх инженера паллаштрарăм, вара ун хыççăн Берлинри Торгпредствăн хура металлурги пайĕнче ĕçленĕ, вăл Йежовăна, Йежовăн металлурги отделĕнче пулса курнă. Йежовăн тĕрлĕ çĕнĕлĕхсене сын пулнă, тĕрлĕ çĕнĕлĕхсене пулса курнă. Йежовăн тĕрлĕ çĕнĕлĕхсене пулса кăларăмăр.

Вышинский. Чи кирли мĕн?

Бессонов. Чи кирли—тата вăл 1923 çултан пуçласа троцкист пулнă.

Вышинский. Есĕр ăна вăл вăхăтчен пĕлмен-и?

Бессонов. Епĕ ăна хăшпĕр чухне Торгпредствăн коридорĕсенче курнă.

Вышинский. Çапла, ĕнтĕ, сирĕ унпа, троцкис пулса тăракансенпе, Пăтаков сыхăнатчĕ?

Бессонов. Çапла.

Вышинский. Йурĕ. Кăна ăнланмала. Вара Райх хăçан Йогансон пулса тăчĕ?

Айăпланакан Бессонов хăйăн малаллăх калаçтăвĕсенче çапла калать: Райх 1931 çулта троцкисем ушкăнне Карл Йогансон пулса тăнă. Райх 1931 çул вĕçĕнче ĕç 1932 çулăн пуçламĕшĕнче, совет полпредствин сотрудникĕ пулса ĕçленĕ вăхăтра троцкисем пулăшнине датчилин тата кайăпла тавăрăнман сын пулса тăнăн, çинчен пĕлтерет Бессонов.

Вышинский. Мĕнле-ха, сак Райх троцкисла ĕçсем тăрăх сыхăнăссинче-ши-сăк вырăн йышăнса тăнă-и?

Бессонов. Унăн ĕçĕ йăланах корреспонденцисем пĕсе килессине пĕсе кайăссинче тăнă. Икĕмĕшĕнчен, вăл, кирлĕ чухне, Троцкипе пĕр Сĕдовпа тĕл пулассине организациленĕ.

Вышинский. Сирĕпне тĕл пулассине-и?

Бессонов. Епĕ 1932 çулта Пăтаканкова тĕл пулни çинчен калатăп, тата Крестинский Троцкипе тĕл пулни çинчен калатăп. вăл тĕлпулу 1933 çулти октябрĕте пулнă.

Вышинский. Çапла вара, 1933 çулта октябрĕте. Райх пулăшнипе, Крестинскипе Троцкий тĕл пулассине организациленĕ пулнă?

Бессонов. Крестинский 1933 çулта çу ыртесле Германине сывалма пырсан, унăй вăхăт хушши Берлинра пурăннĕ. Вăл манпа икĕ хут калаçрĕ, вăл калаçура троцкисла организаци членĕсен калассăвĕ тесе хаклама пулать. Малтанхи калаçу Троцкипе Крестинский тĕл пулассин условийĕсем çинчен пынĕ.

Вышинский. Вăл тĕлпулува кам тăвассăн пулнă? Троцкий ĕç Крестинский?

Бессонов. Крестинский.

Вышинский. Çапла ĕнтĕ, есĕр Крестинскипе вăл Троцкипе-тĕл пулассине организацилес ĕçре пулăшу пăтăр?

Бессонов. Крестинский çав ĕçе ешĕ организацилене ĕçленĕ, анчах вăл ĕçе ешĕ мĕнле организацилене Крестинский пĕлмен.

Вышинский. (Крестинскине). Бессоновăн курăнтăр-и? Каларăр-и?

Крестинский. Çапла, вăл Берлинра подпредствăн советникĕ пулнă тата çав вăхăтра повереннăй ĕçĕсене туса пынă. Вăл мана Германири политикăла лару-тăру çинчен, фашиссла партири кăмăл-шухăшсем çинчен. — вăл пăрти уй чухне власа хăй алăшпне тытса тăнă,—вĕсен программи тата ССРС тĕлĕшпе мĕнле калăртусем пани çинчен пĕлтерчĕ.

Вышинский. Троцкисла ĕçсем çинчен тата?

Крестинский. Епĕр унпа каласмарăмăр, епĕ троцкис пулман.

Вышинский. Айăпланакан Бессонов, есĕр хăçан Крестинскипе троцкисла ĕçсем çинчен каласăр?

Бессонов. Берлинра пĕрремĕн калаçу мар пулнă, икĕмĕшĕн. Пĕрремĕн хут Мускавра 1933 çулти май уйăхĕнче калаçнă. Пĕтĕм суту-илу организацийне пĕрле епĕ Антлирен Мускава тавăрăнсан, мана ССР Сойузĕн Германири полпредствин советникĕ турĕç. Çак поста йышăнничен малтан, епĕ пумай вăхăт хушши темиçе те Пăтаканкова та, Крестинскине та каласрăм.

Вышинский. Есĕр ăçта каласпă вĕсене?

Бессонов. Крестинский кабинетĕнче, Нутĕçăшшăн ĕçĕсен Халăх Комиссариатĕнче.

(Йулашки 4-мĕш страницăра).

Совета хирĕçле „сылтăмла-троцкисла блок“ процесĕ

Мартăн 2-мĕшĕнчи ирхи лару

Айăпланакан Бессонова допрос туни

(Йулашки. Пуçламĕшĕ 3-мĕш страницăра)

Вышинский. Троцкисла ĕçсем. сиче-и?

Бессонов. Çапла; Крестинский мана ун чухне, Пятаков рекомендаци панă тата унпа калаçнă тăрăх, вăл манпа Берлинра ман умра тăракан задачсем пирки пĕтĕмлĕшех уçăлă калаçма кирлĕ тесе шутланă сиче калаçĕ. Манăн Германире 1931 — 32 çулсем хушшинче туй ĕçсем мана, троцкисла организаци членнио, чылайăшĕ пĕлсе тăмала турĕç тата Германири промышленникесем палла ушкăнĕсем, Германири чылай çар сыпписем те ман сине кăмăллăн пăхаççĕ, çав кăмăллăхпа халĕ ĕнтĕ сĕнĕ задачемшĕн усă курмала, тесе Пятаков мана унччен те темиçе хут та калаçă. Çав задачсем сиче Креситинский мана хамăн пĕтĕм вăйа, Берлинри полпредствăн сотрешкăн ĕçĕсенче пулеç, пирчен те малтан Совет Союзĕнче Германи хушшинчи сыхăнусенпо баланхи пек лăйкăн дипломатилĕ çулма йĕркелесшпе чарса тăрас тата май пур таран, чăрмантарас ĕçе хумала, тесе калаçа пачĕ.

Вышинский. Айăпланакан Крестинский, Есĕр Бессоновпа савăн пек „дипломатилĕ“ калаçнипене аса илместĕр-и?

Крестинский. Çук, пирĕн ун пек калаçусем пулман.

Вышинский. Унăн чикĕ лешпеччĕ мĕн тумали сиче Есĕр калайă-и, пе калаçман?

Крестинский. Паллах, унăн май пур таран йĕркелĕ сыхăнусем тума тăрăшмала, тесе калайă.

Вышинский. Айăпланакан Бессонов, Крестинский тĕрĕс калаç-и?

Бессонов. Паллах тĕрĕс мар. Унтан та ытларах, çак калаçуспа Крестинский мана малашне епĕ унпа мĕнле майпа сыхăнса тăрасси сиче те тĕплĕн тунă организацилĕ деме пултарат), ана тивĕçлĕ задани пачĕ. Германи йăтăçпăшăн йăтăççăн, вăл мана—йăвăрлăхсене пăхмасăрах, Троцкий Мерасе калама пултарат, тесе пĕлтерчĕ. Кайран вара епĕ Иогансопран пĕлтĕм: Меранре Крестинскине Троцкий курнăçнă.

Вышинский. Айăпланакан Бессонов, савăн хыççăнхи вăхăтра Есĕр Крестинскине мĕн сиче калаçнă?

Бессонов. Крестинский Берлин урлă кайнă вăхăтра, вăл зондаж сиче сăмах тапратнă, вăл вăхăтра пирĕн хушăра Германири национал-социалисла партин тулашри политикă пайĕн руководителĕ Розенберг Германири национал-социалистсемпе вырăс троцкисĕсем хушшинче вăрттăн килĕшӳ тума, уйрăмăн ялсен тата ун малтан Германи вăлăн чĕртавар никĕсĕ тупас ыйту тăрăх-вăрттăн килĕшӳ тума май пуррипе сиче зондаж пуçтунă. Çакна майах Украинă ыйтăвĕ тăрăх та. Çак зондаж сиче епĕ Крестинский урлă пĕлтĕм. Кисипгене тухса каяс кун Крстинский мана хăй патне чĕнчĕ. Çакăн сиче пĕлтернипе вăл пит хумханса ӳкнĕ, „мĕскер тумалă“ тесе манпа капăпларĕ, çакна май вăл—Розенберг тунă зондаж ăна та шай. Крестинский Берлинра пулмалпне пĕлтерет, тесе палла туса каларĕ. Розенбергшăн та тата Германири ытти деятельсемшĕн те Крестинский сăн-пичĕ ситĕлĕкшех палла пулнă.

Çакна май Крестинский манран хăйне Троцкипе курнăçтарас ыйтăва татса панă-ренче хăвăртлатма ыйтрĕ, мĕншĕн тесен, ăна çак пысăк ыйту тăрăх-директивăсем илсеи вырăнлăрах пек туйăнна.

Меранре Крестинскипе Троцкий мĕн пирки калаçни сиче чылайăшне епĕ Крестинский хăй патнă информации тăрăх пĕлтĕм. Çак курнăçни сиче Иогансон информацине те сирĕлтĕрĕç.

Вышинский. Тӳрех йăлашки тапхăрĕсче-пулнă хăвăрăн троцкисла вăрттăн ĕçлени сиче каласа парăр.

Бессонов. Епĕ сыхăну пунктне организацилени сиче каласа пĕтересшĕнччĕ. Сыхăну пунктне 1931 çулта организацилеĕ, 1937 çулчен пурăннă тата 1937 çулхи февральте епĕ Берлинран Советĕ Сойузне кайсан, Берлинри сыхăну пунктĕ пĕтсе лайĕ.

Çав вăхăт хушшинче Троцкипен ыйтăнă сыру илсе йанă. Иогансон Пятаковпа пĕрле-йĕлп-йĕлпех кайса сӳресын пулнă. 1937 çулхи йăнварте Çар Коллегине показани пана чухне Пятаковпа унăн патне калаçман.

Вышинский. Иогансон Пятакова Осло хулине кайăсшне тата унта Троцкипе курнăçасшне организацилепне Сире кам пĕлтерчĕ?

Бессонов. Пятаков хăй тата Иогансон.

Вышинский. 1934 çулта Парижре Троцкипе тĕлĕнули сиче калаçă парăр, Сире Троцкий мĕн тума хушнĕ тата вăл хушшинче пирĕнçе кĕртес тесе Есĕр мĕн тунăр.

Бессонов. Иогансон урлă епĕ Троцкипе кĕске сыру-записка-натăм, çав сыруна вăл Германире пĕчĕкĕн 30-мĕшĕнче пулса пĕрлĕ обьектсем сиче информаци вăлăни тесе Германире пурăнакан троцкисеенчен пĕрлине курăçасене организацилеси сиче сырăл. Унта кайма пултаракан пĕртен-пĕр сын епĕ пулă. 1934 çулхи июль вĕçĕнче епĕ Парижа, кăнтăрлахи пуйăсна пытăм та унтан кăнтăрлахи пуйăсна тухса кайрăм. Троцкий калаçĕ, епĕ сана Пятаковпа сырăвсем тăрăх тата Крестинский каласа кăтартăпсем тăрăх лайăх пĕлтĕп, тесĕ.

Вышинский. Есĕр Троцкипе хăвăрăн троцкисла вăрттăн задачсем пирки мĕн калаçрăр?

Бессонов. Немĕçсене оппозицилĕ ушкăнсеипе официалла мар килĕшӳсем тăвасси вăсăн хăвалалпатартăр тесе, вăл, дипломати ĕçĕнчи хăй майлă сынсене официалла килĕшӳсене пăсса пиме хушрĕ. „Вĕсем пырĕç-ха пирĕн пата“—терĕ Троцкий, Госпа Розенберга шута илсе. Пирĕн çак ыйтура имнесе тăрас шухăшпа, Госпа Розенберг йенчен пире вăлăн чăваш та тем пысăк пулăшу пулĕ, çавăнпа пирĕн территорисепе ытларах касса парасси умĕнче те чарăнса тăма йăрамаст, терĕ вăл.

Вышинский. Имеçпă?

Бессонов. Епĕр Украинăна пама кишĕлетпĕр, есĕр çакна хăвăрăн ĕçре тата нимĕçсемпе калаçнă чухне шута илĕр. Куи сиче епĕ Пятаков патне те, Крестинский патне те сырса пĕтертĕп, терĕ Троцкий. Малалла вăл Совет Союзĕнчи троцкисла организацисен ĕçĕсеипе Сталина тăракан ыйтусем сиче чарăнса тачĕ. Çав майпа вара, пирĕ-пĕрех вăрçă тухса калмала пулса пынă вăхăтра, троцкисем, Совет Союзне тĕптересен сеç ялаçа хăйсен алпине илме пултарнине уйрăмăнах хытă палăртрĕç. Çакăн хыççăн нăл чи тискер террорпсла методсеипе кĕрешессине вăйлатма кирли сиче хыттăртса пачĕ. Çакăнта вара вăл, пирĕн, Совет Союзĕнчи ун майлă сынсеп, Сталина тата унăн чи сывăх ĕуратăшсене сирсе пăрахма тата пĕтересе пама пултаас пулнă тесе калаçĕ, çак ĕçе тытăнмасăр турткаланса тăнине кăсарма çук, терĕ вăл. Унтан, сасартăках Максим Горький сиче чарăнса тачĕ. Максим Горькийăн сăмахне Совет Союзĕнче сес мар, унсăр пуçне тата чи малтан йăтăçпăшăнсене уйрăмăнах хытă итлени сиче, Горький Сталинпа калама çук сывăх тăнăн сиче тата Максим Горькийăн сăмахĕсем Троцкийăн Пĕвропăри инженерлĕнни хушшинчи хăйне килĕшӳтереккен сынсене тăтăпах сивĕтсе пырса, пĕтересе парти руководствин йенеле сăнăрса пыни сиче калаçтарса пачĕ. Çакăн пек вывăд тунă пирки вăл мана, кирек-йенле пулсан та Горькипе вăйпах пĕтересе лартмалла пулăшăр, терĕ. Сапла пулчĕ кайăк тарту.

Вышинский. Есĕр ун сиче ытти сынсене каласа патăр-и?

Бессонов. Каласа патăм. Çакăн хыççăн часах епĕ, 1934 çулта, кĕркунне Мускавра пулăмăр. Вара çав калаçу сиче Пятакова тĕлĕн каласа патăм.

Вышинский. Малалла.

Бессонов. 1936 çулта, сентабĕр уйăхĕн вĕçĕнче-н, ăс октабĕрĕн малтанхи кунĕсенче, епĕ Мускавра Крестинскипе курнăçăм. Крестинский, пăшăрхаса ӳкнĕскер, мана троцкисла центран ĕçĕсем пирĕн ăнăçсăр пулни сиче, Пятаковпа Радека тата ытти сене то умăйсĕпне арĕслени сиче, хăйне те арĕслеме пултарни сиче каласа панă тата манран Берлина ситсен çакăн сиче йăлтах Троцкий патне сырса пĕтерме кирлĕ. Хама арĕслесен, сыхăну тытса пырас ĕçе Карахана памала пулат терĕ. Анчах та ĕçе Карахан аллине мĕнле майпа парса хăварасспне вăл хăй те пĕлмесчĕ. Вăл манран троцкисем лару-тăрăвĕ 1936 çулти кĕркунне тĕлĕе калама çук йăвăрланса ситни сиче, троцкисем Германири национал-социалисла партине вăрçа хăвăртрах пуçарас пирки тунă килĕшӳне темле пулсан та хăвăртрах пурнăçа кĕртес пырса, власа чăсрах илме тӳр килни сиче хăй каласа панине мĕнле йăлана-нине икĕ хутчен ыйтса тĕшнерĕ.

Берлина ситсен епĕ çакăн пирки Троцкий патне янт те тĕлĕн сырса йатăм. Ответ та патăм ӳтран. Ответне Крестинский патне йатăм. Унтан вара, те 1936 çулти декабрĕне, те 1937 çулти йăнвар пуçламăшĕне, епĕ Крестинскипен Троцкий валăн каллех сыру илтĕм. Сырăнусса пăхрăм, анчах унта мĕн сиче каласа панине татăклăн айăласа илеспĕрĕм, мĕншĕн тесен, ана условнăй знаксемпе сырăл.

Вышинский. Вăл сырува кам, хăçан тата кам патне сырнă пулнă?

Бессонов. Вăл сырува 1936 çулти декабĕр уйăхĕн вĕçĕнче Иогансон урлă патăм. Вара-ренче куптанах Троцкипен ответ илтĕм.

Вышинский. Крестинский сырувĕпе палланăпăр-и хăвăр?

Бессонов. Крестинский сырувĕ епĕ вырăнăм, мĕншĕн тесен, ана ман пата сырса янă. Малашне, троцкиссем нимĕçсем хăçан хускаласспе кĕтме пултарайманпи сиче тата нимĕçсем вăрçа пуçласспе сиче пăхса тăмасăрах, хăйсем организацилепе центрĕпе ĕçлеме пынине ĕçленмелли сăнăри ыйтăни сиче сырăл.

Ирхи лару вĕçĕнче айăпланакапран ыйтасси пĕтет.

Мартăн 3-мĕшĕнчи каçхи лару

Перерыв хыççăн прокурор Вышинский йăлташ айăпланакан Раковскирен айăпланакан Крестинскин троцкисла ĕçĕсем сиче ыйтса тĕпчет. Айăпланакан Крестинский малтанхи кун кăтартса панисем сиче калаçа, Раковский çав кăтартса панисем сиче „вĕсем тĕрĕс мар“, тесе калаç. Вăл: — Крестинский активлă троцкис пулнă, вăл çавăн пек активлă троцкисах, тесе калаç. Раковский Крестинский 1927 çулта Троцкий патне йăнă сыру сиче калаç. Крестинский малтанхи куи ухтарнă чухне ун патĕнчен çав сыруван ӳкерĕкине тупни сиче, вăл çав сырупа хăй троцкисăмран уйăралнă тесе калани сиче асăннă. Раковский кăтартса пани тăрăх çакă палăрни: вăл сырупа совет пичетĕнче пичетлесе калаçнă сыру сиче сăмах пынă. Çав сыру вăл икĕпитленсе сырăнăсер пулнă, тет Раковский. Çав сыру пичетленсе тухнă хыççăнах Троцкине калаçнă чухне Раковский ăна: çав сыру вăл уталаналмаликер, тесе каланă. Раковский вăл хăй Крестинскипе 1927 çулта калаçнисем, уйăрăмăн илсен, Берлинра Каменев та пулнă чухне калаçнисем сиче калаç, вăл—çав сырупа сăрпа чухне Крестинский троцкисла пулнă, тесе палла тăвать. Крестинский 1927 çул хыççăнах троцкисĕх пулна. Çавна кăтартса пама Раковский вал Крестинскийрен 1929 çулта илнĕ сыру сиче калаç. Раковский кăтар са панисем сиче ыйтса, прокурор Крестинскийне унăн айăпсене кăтартса тăракан йапалсене кăтартат. Крестинский Троцкий патне 1927 çулти нойабĕрĕн 27-мĕшĕнче йанă сыру ӳкерĕкне, Крестинский „Экономическая жизнь“ хаçат редакцине 1928 çулти мартăн 22-мĕшĕнче йанă сырун текстне. Крестинский иркĕссĕн çав документсем вăй хăй сырнăскерсем тесе. çавăн пекех тага айăпланакан Раковский кăтартса панисем тĕрĕс тесе йышăнмала килет.

— Вăл тĕрĕс пулсан,—тет Вышинский йăлташ,— есĕр малашне те суда улталама, суд умĕнчи следствире хăвăр кăтартса панисем тĕрĕс-ине тунма шутлатăр-и?

Крестинский вăл хăй суд умĕнчи следствире калаçнисем тĕрĕсех, тесе калаç

Вышинский. Апла пулсăн есĕр сиче ĕнеçи кун калăни мĕне пĕлтерĕтха, ăна суд процессĕнче троцкисла провокаци туни пулаç тесе çеç хакламалса?

Крестинский. Ĕнерхи кун айăпланакансем ларакан скамйене кӳрсине, айăплу актине вуласа панă хыççăн шухăша кайпипе—минутлăха пит намас лек туйăнчĕ, хам сывах мар пирки çав туйăм пушшех те пысрĕ,—çавăнпа епĕ тĕрĕс сине калаймарăм, епĕ айăплă, тесе каллаймарăм.—Чăп, епĕ айăплă, тесе калас вырăнне, епĕ апла калама шухăшламан çертенех—çук, айăпла мартсе каларăм.

Вышинский. Апла калама шухăшламан çертенех-и?

Крестинский. Тĕнчери общество ӳменче тĕрĕссине калама: епĕ пĕрмайăх троцкисла кĕрешсе пы-и çинчен каласа нама вăй çитмерĕ. Ĕ..ĕ судран манăн заявлепийе сырса хума ыйтатăп: мана хам айăпланисем тăрăх епĕ айăпла.

Суд айăпланакан Рыкова допрос тума пуçлат. Рыков хăйĕн кăтартса панинче вăл 19-28 çултенпа вартăн ишеллерĕлĕ ĕçсем туйи çинчен калама пуçлат. Вăл калат: унчухне, унăн кăтартурĕ тăрăх, сыпăмăн исем тыпăйĕшĕ хăйсем сылтăмла оппозицилĕ хушшинне пытарнă. Çав ушкăнрисенчен пĕрине Ягода пулнă, вăл ун чухне ОГПУ председательĕн заместителĕ пулнă.

— Сирĕн Ягодапа вăл хăварăн кадрсене сыхлăмала тесе килĕшнипулнă-и?—ыйтат Вышинский йăлташ.

Çак ыйту çине Рыков çавăн пек килĕшни пулнă, тесе ответ парат. Прокурор ыйтнă, тăрăх айăпланакан Ягода та çавăн пек тӳррĕнех сутăнчăлă факт пулнă, тесе йышăнат.

Рыков сылтăмрисен контрреволюцулĕ организацин хăйсен центрĕпе пулнă, центрта Рыков, Бухарин, Томский тăнă, тесе кăтартса парат. Çав центр кулакла восстанисем, уйăрăмăн илсен, Çурçĕр Кавказра тата Çĕпĕрте, организацилеме кăтартусем пана. Çавăн пек восстанисене организацилеме Çурçĕр Кавказ йатарласх Бухарипа чи сывăх пулнăскере — Слепкова йатарласх йанă. Государстпа йачĕпе айăплакан панă ыйтува отвепласе, айăпланакан Бухарин вăл кулакла восстанисем организацилеме кăтартусем пана, тесе йышăнат.

Малала Рыков сылтăмрисен контрреволюцулĕ организацин террор йĕнене тунă преступленисем сиче кăтартса парат. Сылтăмрисен центрĕ террор тума кăтартусем панă, террорла организацисем тунă. Рыков хăй правительствăн машинăсĕне сăнăсспе йĕркелене. Сылтăмрисем Бухарипна ес-ер Семенов урлă ес-ерсен террорисла организацине террора ĕçсем тума хутшăнтарнă. Семенов, сы тăмрисен центрĕ ирăлни, тăрăх, Сталин-па Каганович йулташ ене вĕлерме хатĕрленнине. Прокурор ыйтăн хыççăн, çавна Бухарин та йышăнат.

* * *

Перерыв хыççăн айăпланакан Рыкова допрос тăваççĕ. Вăл 1933—1934 çулсенче контрреволюцин хăйĕн вăйĕсене пĕрлештерме тăрăшнă, тесе йышăнат. Троцкиссемпе зиновиевцăсем хутшăннине центр тунă, центрта — Каменев, Пятаков Ирнукидзе тăнă вара çав центра Рыков, Бухарин, Томский кĕнĕ.

1934 çулта партин XVII мĕш ĕçесĕ пухăнăç май контрреволюцулĕ организацин вăйĕсемне усă курасси çинчен сӳтсе-явнă, тесе кăтартса парат Рыков. Сылтăмратроцкисла бандитсем партин XVII-мĕш съезне ярăслес плана сӳтсе-явнă. Заговорщиксем—правительствă руководителĕсене ярăсленине пĕр вăхăтрах республикăсемпе облăссен палăл руководителĕсене, вĕсем переворота хирĕç тăрасран, ярăслеме пулăт, тесе шухăшланă. Анчах çав план петсе ларнă. Çĕршыври лару-тăру вĕсен ĕçĕ анăçлă пулăсса кĕтме май паманнине, пирĕн пĕтĕçлĕ пуйăран тата пĕтĕм есĕхлăкĕ правительствăна шанăçа тăнăран переворот тума хăтланни авантюрисла иккенне заговорщиксем курнă.

Вара сылтăмрисем „çĕнĕ çул“ сине тăнă. Вĕсем, Рыков кăтартса панă тăрăх, ССР Сойузне вар,ара „Сылтăмла - троцкисла блокăн“ центрĕ Каракан урлă нимĕç фашисĕсемпе çыхăнна, Караханн—нимĕç фашисĕсем сылтăмрисем власа илесси сине пит кăмăллă пăхаççĕ, вĕсем хăйсене çĕршывăн палла территорине татса парсан пулăшма килĕшеççĕ, тесе пĕлтернĕ. Нимĕçсем Совет Сойузне татăкăн-татăкăн уйăрас тесе, нацилĕ республикăсене ССР Сойузĕнчен уйăрас тесе хĕтĕртрĕç, тесе кăтарса парат Рыков.

Вышинский. Есĕр хăвăрăн преступленилĕ ĕçсене тума измена туй-и?

Рыков. Паллах çавăн пек.

Малала. ССР Сойузĕн прокурорĕ Вышинский йăлташ пăракан ыйтусем сине ответлесе, айăпланакан Рыков „сылтăмла троцкисла блок“ мĕнлескер пулни сиче кăтартса парат. „Блока“ троцкиссем, сылтăмсем, зиновиевцăсем, ес-ерсем, меншевиксем, нацилĕ республикăсенчи буржуалă националисен ушкăнĕсем кĕнĕ.

Унтан Вышинский йăлташ „сылтăмла-троцкисла блокăн“ ССР Сойузне вăрçăра пăрăнтарас текен сулĕçĕ сиче тĕплĕн тепчесе пĕлет. Рыков каланă тăрăх, Бухарин çав сулĕçĕ сиче: вăрçăна тапăнаканспене вăлăн фронта ӳсса хумала, тенĕ. Бухарин çавна тунма хăтланать. Анчах, упран тата ытти-сенчен ыйтса-тĕпчевĕ хыççăн, унăн вăл ССР Сойузне вăрçăра пăрăнтарассишĕн тăнине йышăнмала килет.

Вышинский (Бухарипран ыйтать). Есĕр те, Рыков пекех, ССР Сойузне вăрçăра пăрăнтарассишĕн тăнăр-и?

Бухарин Çук, анчах çав ĕçшĕн епĕ ответ тытатăп.

Вышинский Есĕр ответ тытни вăл урăх ĕç. Манăн çакна пĕлмелĕ“—сирĕн, хушăра—Рыковпа тата Томскине перле—фронта ӳсса хура си çинчен калаçу пулнă-и?

Бухарин. Калаçу пулна, Рыкопа мар, Томскипе.

Вышинский Мĕн çинчен?

Бухарин. Томскипе калаçу пулна, вăл фронта ӳсса хурасси çинчен калаçĕ.

Вышинский. Томскипе фронта ӳсса расси çинчи калаçу пулнă? Фронта кама вăлăн ӳсса хурас, тенĕ?

Бухарин. ССР Сойузне хирĕç.

Вышинский. Фронта кама вăлăн ӳсса хурас, тенĕ?

Бухарин. Германипе вăлăн...

Суд председательĕ Улăих йăлташ айăпланакан Рыкова чылай ыйтусем панă хыççăн, суд мартăн 4-мĕшĕнчи ирхиенчĕ-н перерыв тăват. (ТАСС).

Хутпĕлменлĕхе пĕтересси—ответлă ĕç

Сĕнтĕрвăрри районĕнче хутла пĕлменнисем 946 çын, сахал пĕлекенсем 2241 çын шутланăççĕ. Вĕсене пĕрепсени сиче ПСК(б)П райкомĕпе райĕстăвком йенчи райĕстăпăйĕнче ĕçлекенсене, йăлсовет председательĕсене колхоз правленисемне ытти обчăлăй организацисене кăтартусем панă, çапах та ку ĕçе хăшпĕр йăлсоветсем председательĕсем тивĕçлипе тытăпман-ха. „Хутпĕлменлĕхе“ пĕтересси пирĕн ĕç мар, райĕстăпăйĕн ĕçĕ“, тесçĕ пулас. Сăмахран, Пĕчĕк Маклашкинă йăлĕнче хутла 'пĕлменнисем 18 çын, сахал пĕлекенсем 15 çын шутланăççĕ, вĕсенчен 3 çын кăна ликпунта сӳресçĕ. Ку ĕçе колхоз председательĕ те пулăшмаст.

Урхас Кушкă йăлсоветĕнче çак тарана ситсе те хутла пĕлменисемне сахал пĕлекенсене шута илмен-ха.

Амачкинă йăлсоветĕнче хутла пĕлменнисем 102 çын, сахал пĕлекенсем 98 çын шутланăççĕ. Вĕсене вĕрентме пусламĕш шкулти Авксентйева учителиципана хушнă пулнă. Вăл вĕрентесси сичпех пĕлекенсене шута илмен-ха.

Йăлсоветĕнче хутла пĕлменнисем 41 çын, сахал пĕлекенсем 15 çын шутланăççĕ, вĕсенчен 3 çын кăна ликпунта сӳресçĕ. Ку ĕçе колхоз председательĕ те пулăшмаст.

Хурăс Кушкă йăлсоветĕнче çак тарана ситсе те хутла пĕлменисемне сахал пĕлекенсене шута илмен-ха.

Йăлсоветĕнче хутла пĕлменнисем 98 çын шутланăççĕ. Вĕсене вĕрентме пусламĕш шкулти Авксентйева учителиципана хушнă пулнă. Вăл вĕрентесси сичпех пĕлекенсене шута илмен-ха. Амачкинă йăлсоветĕнче хутла пĕлменнисем 102 çын, сахал пĕлекенсем 98 çын шутланăççĕ. Вĕсене вĕрентме пусламĕш шкулти Авксентйева учителиципана хушнă пулнă. Вăл вĕрентесси сичпех пĕлекенсене шута илмен-ха.

Районра хутпĕлменлĕхе пĕтересе ĕçе аван-ĕслекеч йăлсоветсем те пур. Анă, Водолейевă йăлсоветĕнче хутла пĕлменнисем 41 çын, сахал пĕлекенсем 29 çын. Вĕсене пурне те вĕренĕве йăвăстăрăç. Ачалă арăмсем патне куçтармелйăсене сирĕлтеттĕк.

Шупашкар, Есмĕл йăлсоветĕнче хутла пĕлменнисене 17 çынна, сахал пĕлекенсене 19 çынна вĕрентĕçĕç. Ку ĕçе, уйăрăмнах, вулав сурт пуçлăхĕ Марков тăракан са ĕçлет.

Хут пĕлменлĕхе пĕтересси—пысăк та ответлă ĕç. Ана пурăçласспи партипе комсомол, профсойуз тата ытти совет организацийĕсен те мĕн пур вăйа хурса ĕçлемелле.

И. ДАНИЛОВ.

Извещение

5 марта, в 7 часов вечера, в Доме партийного просвещения состоится инструктивный доклад к 20-летию с'езда ВКП(б) для пропагандистов и докладчиков:

VII-й С'ЕЗД БОЛЬШЕВИСТСКОЙ ПАРТИИ.

Явка для пропагандистов, докладчиков и агитаторов обязательна.

Горком ВКП(б),
Дом партпроса.

Ответлă редактор ĕçĕсене тăваканĕ
И. П. ПАВЛОВ—ПИНЕР.

Опытлă тракторист васкавлă кирлĕ

„СТЗ“ тракторпа ĕçлемелле пулаç Ĕçукçи килĕшӳ тăрăх.
Çак адресне пымала:
**Вăрнар районĕ,
ТУВАЛĂКИНĂ КОЛХОЗА.**
2—1

Чăвашавтогуштрестне

„ЗИС“ тата „ГАЗ“ маркăлă çĕнĕ грузовиксемпе çуреме

ШОФЕРСЕМ КИРЛĔ

Савнашкалах автомашинăсене йусама стажлă механиксем, слесарсем кирлĕ.

Ĕç тытмипе параççĕ, пĕччен сынсене вăлăн общежити пур.
2—1

Чăвашсен йăлтусалăх рабфакне

БУХГАЛТЕР тата канцелăри пуçлăхĕ

кирлĕ.

дирекци.
2—1

Фашиссен виçĕ шпионне тытса арĕсленĕ

Америкăри пичет пĕлтернĕ тăрăх, арĕсленисем Германи шпионла ушкăнĕн членсем пулнă. Вĕсем пĕтĕм тĕнчери шпионла организацине тăвас тĕллев партлă.

Шпионсенчен пĕрне—Румрих текенне хăйне вăл государствă департаменчĕн (йытăçпăшăн ĕçĕсен министерстви) чиновникĕ выраннне хурса, Германи шпионĕсем вăлăн Америка паспорчĕсем 50 бланкине илме хăтланнă вăхăтра тытса арĕсленĕ. Германи шпионĕсем вара çав паспортсемпе хăйсене Америкă гражданĕсем тесе Совет Сойузне каймала пулнă. Румрих Америкăри Пĕрлешӳлĕ Штатсен Атлантикă океанĕн сыранĕсенчи оборонă укрепленийĕсен планĕсене вăрланине йышăннă. Çавăн пекех тата вăл Америкăн сĕнĕ конструкцисемпе тăвакан авиапосăцăсен чертежĕсене тупса пама задани илнине сиччен те тунман.

Арĕсленĕ шпионсем полици шыракан ытти сынсен йачĕсене те чылай кăтартса пана.

Германин шпиона центрĕне шыраса тупнă май, Нью-Йоркра Америкăн çар карапĕсем тăвакан вунтăватă верфе охранă хисепне ӳстерĕç.

(ТАСС).

„Чăваш коммунĕ“ сырăнса илмелн хаксем; 12 уйăх—30 т., 6 уйăх—15 т., 3 уйăх—7 т. 5 пус, 1 уйăх—2 т. 50 пус. Аçăлпăвĕсене кайăла памаççĕ.
Уполномоченный Чувашгиздата № 107Гор. Чебоксары, Типография № 1 Чувашполиграфтреста. Заказ № 83. Тираж 15.500 58—83 см. 1—1 п. л.